

‘WEERSTAND: EEN WERKBAAR INSTRUMENT’

Op welke manier gaan hulpverleners om met weerstand?

Door Celine Smellers

Eindwerk aangeboden tot het bekomen
van het diploma bachelor sociaal werk
(maatschappelijk assistent)

Woord vooraf

Graag wil ik een aantal mensen bedanken voor hun interesse en medewerking gedurende de voorbereiding, uitwerking en uitvoering van mijn eindwerk.

Allereerst, Léon Dolls, mijn stagementor en trajectbegeleider bij Icarus, Stichting Jeugdzorg Sint Joseph. Niet alleen dank ik hem voor de steun en begeleiding die hij gedurende de gehele stageperiode aangeboden heeft, maar ook omdat hij me de kans gaf om aan dit eindwerk te werken. Ook wist hij mijn interesse te wekken voor deze nieuwe wereld van gesloten jeugdzorg en trajectbegeleiding.

Hierbij wil ik ook Ben Mesotten danken dat hij me de kans hebben gegeven om stage te lopen binnen Stichting Jeugdzorg Sint Joseph.

Verder wil ik alle medewerkers van Stichting Jeugdzorg Sint Joseph met name Icarus bedanken. Dankzij hen leerde ik de structuur van de organisatie, de huisregels, methodieken binnen Icarus kennen wat me een zeer ruim beeld heeft gegeven omtrent de werking met minderjarigen binnen gesloten jeugdzorg.

Vervolgens wil ik mijn eindwerkbegeleider, Eric Berx, danken voor de hulp bij de realisatie van deze eindverhandeling. Alsook wil ik mijn stagebegeleidster, Monique Bas, bedanken voor de steun tijdens deze hele stageperiode.

Uiteraard wil ik ook mijn ouders in dit dankwoord vermelden. Ik ben hen dankbaar dat ze me de kans gaven deze studies aan te vatten en dat ze me hierin steeds hebben aangemoedigd.

Inhoudsopgave

Woord vooraf.....	2
Inhoudsopgave.....	3
Lijst met afkortingen	5
Inleiding.....	6
DEEL 1: Situering stageplaats.....	8
1. Stichting Jeugdzorg Sint Joseph	8
1.1 Missie.....	8
1.2 Visie	8
1.3 Doelstelling	9
2. Icarus	9
2.1 Doelgroep	10
2.2 Werkwijze.....	10
2.2.1 Plaatsing	10
2.2.2 Methodieken en behandelaanbod	11
2.3 Primair proces.....	13
3. Samenwerking ketenpartners.....	15
DEEL 2: Theoretisch kader	16
1. Gedwongen hulpverlening	16
1.1. Gesloten jeugdzorg (Jeugdzorgplus)	17
2. Weerstand.....	17
2.1 Wat is weerstand?.....	18
2.2 Oorzaken weerstand	19
2.3 Wat is de functie van weerstand?.....	20
2.4 Soorten weerstand	21
2.5 Uitingvormen weerstand.....	22
2.6 Omgaan met weerstand.....	23
2.6.1 Minder gunstige reacties	23
2.6.2 Gunstige reacties	24
3. Motiverende gespreksvoering binnen justitiële jeugdhulpverlening.....	25
3.1 De vier algemene principes van motiverende gespreksvoering	27
3.2 Vijf belangrijke gesprekstechnieken	27
3.3 Rol van weerstand binnen de motiverende gespreksvoering.....	28
3.3.1 Voorkómen van weerstand.....	28
3.3.2 Vóórkomen van weerstand.....	29
4. Conclusie	30

DEEL 3: Praktisch kader	31
1. Interview trajectbegeleider M. Flore	32
2. Interview trajectbegeleidster D. Heunders	36
3. Interview trajectbegeleidster M. Bogaert.....	40
4. Conclusie	45
DEEL 4: Kritische kijk	45
1. Op stagedienst	46
2. Op het thema en het onderzoek van het eindwerk.....	47
3. Persoonlijke reflectie/visie	49
Algemeen besluit.....	51
Bibliografie	51
Bijlagen	55

Lijst met afkortingen

BHP:	Behandelplan
BJZ:	Bureau Jeugdzorg
BTO:	Behandelteamoverleg
EB:	Eerste Behandelaar
GV:	Gezinsvoogd
GW:	Gedragswetenschapper
IB:	Indicatiebesluit
ITB:	Interne trajectbegeleider
JJI:	Justitiële Jeugdinstelling
KJP:	Kinder en jeugdpsychiater
MD:	Medische Dienst
MG:	Motiverende Gespreksvoering
MGZ:	Machtiging Gesloten Jeugdzorg
MT:	Managementteam
OM:	Openbaar Ministerie
OTK:	Onderwijskaart
PA:	Pedagogische administratie
PD:	Pedagogisch Directeur
PIJ:	Plaatsing In Jeugdinstelling
P&O:	Personeel & Organisatie
RvdK:	Raad van de Kinderbescherming
SJSJ:	Stichting Jeugdzorg Sint Joseph
TB:	Trajectbegeleiders
VWS:	Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Inleiding

Vanuit mijn derdejaarsstage zocht ik naar een passend onderwerp voor mijn eindwerk. Dit verliep niet zonder slag of stoot. Na veel brainstorm en door raad te vragen aan de buitenwereld ben ik tot dit onderwerp gekomen. Mijn interesse ging uiteindelijk uit naar de weerstand van jongeren en op welke manier de hulpverleners omgaan met die weerstand tijdens onvrijwillige hulpverlening, meer bepaald in Stichting Jeugdzorg Sint Joseph. Omdat iedere hulpverlener wel eens met weerstand te maken krijgt, vind ik het als toekomstig maatschappelijk assistent interessant en leerrijk om meer te weten te komen over weerstand en hoe ik ermee kan omgaan.

Tracht je ook eens even voor te stellen wat de jongeren meemaken als ze ongevraagd in een gesloten instelling geduwd worden. Ze worden dagelijks geconfronteerd met het feit dat ze tegen hun zin moeten deelnemen aan de hulpverlening. Een trajectbegeleider van SJSJ komt hier vaak ongevraagd het leven van een jongere binnengestapt. Trajectbegeleiders willen de jongere op een zo efficiënte en effectieve manier helpen, maar de jongere moet er niets van weten. Dit kan leiden tot frustraties aan beide kanten. Echter, jongeren die terecht komen in SJSJ zitten hier om zich te beschermen tegen zichzelf en de maatschappij. Via SJSJ wil men deze jongeren een nieuwe kans geven om zich opnieuw te kunnen integreren in de samenleving. De trajectbegeleider moet op één of andere manier de jongeren gemotiveerd krijgen om iets aan zijn problemen te doen. Ik hecht dan ook belang hoe deze trajectbegeleiders omgaan met die weerstand van de jongeren. Welk gevoel geeft hen dat? Wat zijn hun sterktes en krachten? Gebruiken ze een bepaalde theorie? Daarom is mijn centrale vraag doorheen mijn eindwerk 'op welke manier gaan de hulpverleners om met weerstand?'

Dit eindwerk bestaat uit vier delen. In het eerste deel geef ik een voorstelling van mijn stageplaats, namelijk Stichting Jeugdzorg Sint Joseph. Hier schets ik kort een beeld van de afdeling Icarus, waarin ik tewerkgesteld werd. Ik geef meer uitleg over de missie, visie, doelstelling, doelgroep, werkwijze, methodieken en behandelaanbod en het primair proces. Alsook geef ik de belangrijkste ketenpartners waarmee SJSJ nauw samenwerkt.

Het tweede deel bevat het theoretisch kader. Dit bestaat uit drie hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk geef ik een kort stukje uitleg over de gedwongen hulpverlening in Nederland. Vervolgens in het tweede hoofdstuk bespreek ik de algemene theorie rond weerstand en welke gunstige of ongunstige reacties zijn om hiermee om te gaan. In het laatste hoofdstuk licht ik de theorie motiverende gespreksvoering toe. Deze is een zeer belangrijk onderdeel binnen de onvrijwillige hulpverlening.

Deel 3 is het praktisch gedeelte. In dit deel onderzoek ik op welke manier de trajectbegeleiders binnen SJSJ omgaan met weerstand van de jongeren. Het is mooi om te zien dat de trajectbegeleiders ondanks de weerstand toch de nodige resultaten halen en altijd even gemotiveerd hun werk blijven doen. De praktijktoepassing is gebeurd aan de hand van interviews bij drie trajectbegeleiders. Deze uitgeschreven interviews zijn terug te vinden in bijlage twee, drie en vier. De mail en voorbereidende vragen voor het interview zijn terug te vinden in bijlage één. Tijdens de interviews heb ik getracht vanuit hun sterktes en krachten te vertrekken. Ook ervan uitgaand dat de motiverende gespreksvoering een essentiële rol speelt en dat deze een nog positievere invloed heeft op zowel de jongeren als de trajectbegeleiders. Vervolgens heb ik deze met elkaar vergeleken en vergelijk ik ook de theorie met de praktijk. Op die manier kom ik dan tot een besluit.

In het laatste en vierde deel geef ik kritische bedenkingen op mijn stageplaats en op het thema en onderzoek. Alsook geef ik mijn eigen persoonlijke reflectie en visie en sluit ik mijn eindwerk af met een algemeen besluit.

DEEL 1: Situering stageplaats

In dit eerste deel licht ik mijn stageplaats, Stichting Jeugdzorg Sint Joseph (SJSJ) meer bepaald Icarus, toe. Eerst geef ik de algemene missie, visie en doelstelling van SJSJ. Vervolgens bespreek ik de afdeling waar ik stage loop, namelijk Icarus. Hierin wordt de doelgroep, werkwijze, het primair proces en de samenwerking met ketenpartners beschreven. Met dit eerste deel hoop ik een duidelijk beeld te creëren van de stagesector waar mijn eindwerk tot stand is gekomen.

1. Stichting Jeugdzorg Sint Joseph¹

Stichting Jeugdzorg Sint Joseph is een organisatie voor jeugdbescherming, jeugdhulpverlening en onderwijs en bestaat uit het Keerpunt waar strafrechtelijke jongeren geplaatst worden en Icarus waar civielrechtelijke jongeren geplaatst worden.

1.1 Missie

SJSJ investeert mee in de leefbaarheid van de maatschappij door te werken aan het toekomstperspectief van jongeren en (jong)volwassenen. Dit doen ze samen met de jongeren, ouders, opvoeders, familie en andere betrokken professionals.

Dat wordt gedaan via:

- diagnostiek, behandeling, interventies en begeleiding maar ook passend onderwijs, dagbesteding, stage en werk;
- uitgaan van mogelijkheden, maar rekening houdend met beperkingen. Zo werken naar een ander, nieuw perspectief;
- eigen verantwoordelijkheid, betrokkenheid en eigen kracht staan daarin centraal.
- gesloten jeugdzorg maar zodra het kan open.

1.2 Visie

SJSJ wil haar horizon verbreden en uitgroeien naar een multifunctionele organisatie die voorziet in jeugd- en (jong)volwassenenzorg. Voor deze doelgroepen bieden ze zorg op maat, behandel- en (praktijk)onderwijsprogramma's. Onder verdere ontwikkeling verstaat men een instelling voor adolescenten; een voorziening voor civielrechtelijke alleenstaande minderjarige vreemdelingen en forensische zorg voor licht verstandelijk beperkte jongeren en jongvolwassenen.

---

¹ *Stichting Jeugdzorg Sint Joseph*. Internet. 2008
(<http://www.sjsj.nl/stichting/sjsj/missie-en-visie>)

1.3 Doelstelling

De maatschappelijke taak van SJSJ is de veiligheid van de samenleving en de jongeren te waarborgen. Het doel van de behandeling is de jongeren succesvol te laten terugkeren in de maatschappij.

2. **Icarus**^{2 3}

Icarus is een onderdeel van SJSJ, gelegen in Cadier en Keer. Icarus is een instelling voor gesloten jeugdzorg, ook wel JeugdzorgPlus genoemd die valt onder de beleidsverantwoordelijkheid van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Hier verblijven civielrechtelijke geplaatste jongeren van 12-18 jaar met ernstige (gedrags)problemen zoals agressief, antisociaal, opstandig gedrag of loverboy-problematiek. En die hiervoor bescherming en behandeling nodig hebben. Binnen Icarus bieden ze de jongeren zorg, veiligheid en bescherming. De opdracht is om samen met de ouders/verzorgers en instanties de ontwikkeling van de jongeren zo gunstig mogelijk te beïnvloeden om hen een kans te geven om in de maatschappij een aanvaardbare plek te verwerven. Professionaliteit, betrokkenheid, vasthoudendheid en het bieden van duidelijkheid en structuur zijn de belangrijkste zaken voor de jongeren te behandelen.

Icarus kan zorg bieden aan 74 jongeren en dit altijd zorg op maat. Na een observatie en diagnostiekfase van 6 weken wordt voor iedere jongere een perspectief bepaald. Gesloten jeugdzorg betekent dat er naast behandeling, met bepaalde middelen en maatregelen een hogere mate van veiligheid aangeboden wordt. Om te voorkomen dat iemand wegloopt, mogen de jongeren bijvoorbeeld vastgenomen worden. Binnen de reguliere jeugdzorg mag dit niet. Om goed te kunnen voldoen aan de behoefte van de jongeren zijn er ook tussen de groepen verschillen met betrekking tot mate van beslotenheid. Er zijn groepen met een echt gesloten karakter en groepen met een wat meer open karakter. Behandeling kan daarna vervolg krijgen in een van de zes behandelgroepen of in een van de twee therapeutische gezinshuizen. Er bestaan ook mogelijkheden om de jongeren op uitgang of verlof te laten gaan. Indien ze goed gedrag vertonen en dergelijke kunnen ze bepaalde fiches of punten verdienen waarmee ze de instelling kunnen verlaten voor een bepaalde tijd. Binnen Icarus bieden ze zorg aan zowel jongens als meisjes. Vanuit verschillende redenen (problematiek, rust, persoonlijke integriteit, veiligheid etc.) is er gekozen om aparte jongens- en meisjesgroepen in te richten. Behalve in de gezinshuizen, daar worden zowel jongens als meisjes geplaatst.

---

² *Kwaliteitshandboek Icarus*, intranet SJSJ, Cadier en Keer, Icarus, 2009. (niet-gepubliceerde cursus)

³ Stichting Jeugdzorg Sint Joseph, Icarus. *Internet*, 2008
(<http://www.sjsj.nl/icarus/over-icarus>)

2.1 Doelgroep

Binnen Icarus verblijven jongens en meisjes van 12-18 jaar met ernstige gedragsproblemen, die beschermd dienen te worden tegen zichzelf en/of anderen en behandeling nodig hebben. Jongeren kunnen alleen bij Icarus worden opgenomen met: een indicatie van Bureau Jeugdzorg (op verzoek van gezinsvoogd en/of gezaghebbenden) en een machtiging gesloten plaatsing van de kinderrechter.

❖ Jongeren & hun ouders/verzorgers

Gedwongen hulpverlening is een speciale vorm van hulpverlening, want gedwongen betekent dat jongeren niet vrijwillig hier verblijven en dat een kinderrechter en een Bureau Jeugdzorg bij de jongeren en zijn/haar ouders/verzorgers betrokken is. De jongeren zijn heel divers qua afkomst, achtergrond en opvoedingssituatie. Vaak komen ze vanuit een moeilijke situatie bij Icarus terecht. Soms is het de zoveelste hulpverlener aan wie men weer zijn verhaal moet doen, maar soms is het de eerste ervaring met hulpverlening voor de jongere. De ene jongere is heel mondig, terwijl de ander zich schaamt voor wat er allemaal is gebeurd. Vanuit Icarus maakt dit geen verschil, men wilt voor al de jongeren en hun ouders/verzorgers klaarstaan. Daarbij kijken ze vooral naar wat er goed is gegaan en niet naar wat allemaal niet goed is gegaan. Samen kijken naar de toekomst en zorgen dat het na verloop van tijd een stuk beter gaat is het doel van elke hulpverlener.

Ouders worden op een zo goed mogelijke manier betrokken in de behandeling. Ze positioneren zich als 'expert' van hun kind, niemand kent hun kind zo goed als zij. Er wordt dus ook niet uitgegaan van vooroordelen ten opzichte van de ouders en/of andere betrokkenen.

2.2 Werkwijze

2.2.1 Plaatsing

De plaatsingscommissie is verantwoordelijk voor het plaatsen van de jeugdige op de juiste plaats binnen Icarus. De pedagogisch directeur beheert dit document. De plaatsingscommissie bestaat uit de plaatsingscoördinator en de eerste behandelaar. De gezinsvoogd vraagt, via de coördinator gesloten jeugdzorg van de provincie, een behandelplaats in een inrichting aan. De coördinator gesloten jeugdzorg Limburg/Zeeland/Noord-Brabant meldt de jeugdige vervolgens aan bij een centraal punt van BJZ, het zogenaamde coördinatiepunt. Voor regio Zuid heeft BJZ Brabant dit op zich genomen. Deze heeft wel een wachtlijst. Het coördinatiepunt controleert of alle benodigde stukken in het dossier aanwezig zijn. Om te kunnen plaatsen moeten het indicatiebesluit en de machtiging gesloten jeugdzorg in orde zijn. Wanneer het dossier compleet is, wordt de informatie door het coördinatiepunt aan het servicepunt Zuid geleverd. Het servicepunt Zuid meldt vervolgens aan bij Icarus.

Verder wordt de beschikbare capaciteit, van Icarus, dagelijks doorgegeven aan het servicepunt Zuid. Het servicepunt biedt vervolgens een jeugdige ter beoordeling aan, bij de plaatsingscommissie.

De plaatsingscommissie neemt de aanwezigen stukken door en controleert op volledigheid. Wanneer er vragen zijn over de benodigde behandeling worden deze doorgespeeld naar de eerste behandelaar of de gedragswetenschapper.

Er wordt wel een verschil gemaakt tussen regulier en urgent. Urgent houdt in levensbedreigend. De plaatsing dient binnen 48 uur gerealiseerd te zijn. Voor een reguliere plaatsing staat één week.

Als men akkoord gaat met de komst van de jongere, zal dit door de plaatsingscommissie gecommuniceerd worden naar het servicepunt. Het servicepunt geeft dit door aan BJZ en de gezinsvoogd van de jeugdige. De gezinsvoogd neemt vervolgens contact op met de plaatsingscommissie om de plaatsing verder af te stemmen. Intern worden vervolgens alle betrokken partijen door de plaatsingscommissie geïnformeerd.

2.2.2 Methodieken en behandelaanbod

❖ Sociaal Competentie Model

Het sociaal competentie model is de basis van waaruit er wordt gewerkt. Dit model gaat ervan uit dat nieuw en meer effectief gedrag kan worden aangeleerd. Dit gedrag komt in de plaats van maatschappelijk niet verantwoord of delinquent gedrag.

De volgende uitgangspunten worden hierbij gehanteerd:

1. Uitgaan van de mogelijkheden van de jongeren
2. Belonen van gewenst gedrag
3. Één jongere, één plan, één mentor
4. Samenwerking tussen groepsleerkrachten en pedagogisch medewerkers

❖ Geïntegreerd onderwijsdagprogramma

Eén kind, één plan. Onderwijs en dagbehandeling sluiten naadloos op elkaar aan doordat het onderwijs- en dagprogramma gezamenlijk worden opgesteld en uitgevoerd. De jongeren verblijven de hele dag in hetzelfde gebouw en dat betekent dat de leerkrachten en groepsleiders elkaar dagelijks tegenkomen en nauw met elkaar kunnen samenwerken aan dezelfde doelstellingen. In de groepen wordt onderwijs geboden dat zoveel mogelijk aansluit bij de mogelijkheden van de jongeren. Zo is er een houtwerkplaats, een fietswerkplaats, een bos/tuinproject, een sportprogramma en een huishoudproject. De docent stelt voor elke leerling een individueel programma samen, waarbij het onderwijs wordt afgestemd op het niveau en de vaardigheden van de jongeren. Zo keert het plezier en de motivatie in onderwijs terug en wordt aansluiting gehouden met school en/of opleidingsplek. Het dagprogramma biedt regelmaat in het dagelijks leven en een duidelijke structuur. Elk onderdeel van het dagprogramma biedt de jongeren de mogelijkheden om bepaalde vaardigheden te leren.

❖ Therapie

Therapie is een vorm van hulpverlening waarbij een jongere samen met een gekwalificeerde therapeut met een bepaald probleem aan de slag gaat. Dit kan in groepen (groepstherapie), met het gezin (gezinstherapie) of de jongere alleen met een therapeut (individuele therapie). Samen met de jongere en ouders/verzorgers wordt gekeken welke het beste passend is. Er zijn therapieën waarbij vooral gepraat moet worden (verbale therapie), maar ook therapieën waarbij het juist gaat om 'doen', bewegen of muziek (non-verbale therapie).

❖ Trainingen

Trainingen zijn cursussen waarbij een jongere vaardigheden leert die hem of haar helpen om beter om te gaan met bepaalde situaties of gebeurtenissen.

Er zijn bijvoorbeeld loverboytrainingen (hoe herken ik loverboys? Waar moet ik op letten?), agressieregulatietrainingen (hoe kan ik beter met boosheid omgaan zonder agressief te worden naar mezelf of anderen?) en sociale vaardigheidstrainingen (hoe stel ik mezelf voor? Hoe begin ik een praatje met iemand?).

❖ Workwise traject

Workwise traject is een individueel trajectplan. Het individueel trajectplan bestaat uit vaste onderdelen die jongeren doorlopen en het traject wordt begeleid door de ITB'er. Het bestaat uit 2 delen namelijk het voorlopige trajectplan en het uitvoeringstrajectplan, dat toegeschreven is naar de verschillende fases die de jongere in het Work-Wise traject doorloopt. Het voorlopige trajectplan is het plan dat binnen 6 weken na inschrijving van de jongere opgesteld moet zijn. Dit is standaard voor iedere jongere. Het uitvoeringstrajectplan wordt gedurende het verblijf van de jongere in de instelling steeds verder gevuld. Het is de bedoeling dat de doelen en acties in het uitvoeringstrajectplan zijn afgestemd op de mogelijkheden die binnen de inrichting aanwezig zijn. Het uitvoeringsplan is flexibel van aard. Doelen en acties zullen gedurende het verblijf van de jongere in de instelling bijgesteld worden op basis van frequente evaluaties.

Het doel is het verkrijgen en vasthouden van een baan of dagbesteding, het volgen en afronden van een opleiding, het vinden en vasthouden van een veilige woonplek en het opbouwen en vasthouden van een positief sociaal netwerk voor jongeren die in Icarus verblijven ter voorbereiding op hun terugkeer in de maatschappij. De focus ligt op arbeid en scholing, de andere leefgebieden zijn ondersteunend.

❖ JeugdzorgPlus-trajectplan

Uiterlijk zes weken na plaatsing binnen Icarus worden de resultaten van de eerste verkenningsfase vastgelegd in een JeugdzorgPlus-trajectplan. Dit perspectiefplan wordt multidisciplinair opgesteld en bevat de volgende onderdelen:

- Welk perspectief de ouders en jongere naar verwachtingen zullen bereiken.
- De doelen en resultaten van het JeugdzorgPlus traject inclusief het onderwijs, werk en dagbesteding.
- De bijdrage die de jongere, ouders maar ook betrokken instanties leveren.

2.3 Primair proces

Het primair proces bevat verschillende fases namelijk een beschrijving van opname, intake, verblijf en ontslag van de jongere waarbij de uitvoering van het behandelplan en de rapportagecyclus een prominente plaats inneemt. Taken, verantwoordelijkheden en procedures met betrekking tot de rapportages van de in Icarus verblijvende jongeren.

Het primair proces met betrekking de jongeren die verblijven op Icarus is voor iedereen duidelijk en wordt door betreffende medewerkers éénduidig gehanteerd.

Rapportage is een belangrijk gegeven binnen Icarus en bevat 3 fases.

❖ Opname- en intakefase (0-7 dagen)

Eerst en vooral bepaalt de plaatsingscommissie naar welke groep een jongere gaat en dan volgt de opname. Er wordt een mail rondgestuurd ter bevestiging dat er een jongere is opgenomen. Vervolgens worden de gegevens opgevraagd. Dit is standaardprocedure. Zo verkrijgt men meer achtergrondinformatie over de desbetreffende jongere. Bij de binnenkomst wordt ook altijd een procedure gevolgd in verband met de beveiliging. Nadien volgt er een opname in de groep waarbij de groepsleiding de jongere ontvangt. Er wordt uitleg gegeven over de procedure op groep (intake, uitleg regels, rust, bellen met ouders etc.) en de observatiefase wordt opgestart. In de volgende stap wordt de jongere ingepland voor een BTO. Dan wordt de kennismakingsprocedure & informatie-uitwisseling met de jongere en ouders/verzorgers opgestart. Dit wordt gedaan door de gedragswetenschapper. Zo wil men meer zicht krijgen op de jongere en het systeem vergroten. Op die manier wordt ook de betrokkenheid van iedereen vergroot. Vervolgens wordt er ook een intake gedaan door de trajectbegeleider. Ook de Work-Wise procedure wordt in gang gezet. Het uitstippelen van een schooltraject is een volgende stap gevolgd door de medische keuring. Als laatste stap van deze intakefase is dat de jongere in BTO wordt besproken.

❖ Opstellen behandelplan; 8-42 dagen (1 – 6 weken)

Aan de hand van de reeds beschikbare info wordt een behandelplan opgesteld en besproken met betrokkenen (met ouders/verzorgers, jongere en gezinsvoogd/casemanager). Het behandelplan wordt dan ter ondertekening verspreid en aan de betrokkenen opgestuurd. Vervolgens worden er op groepsniveau werkdoelen opgesteld. Aan de hand van voorinformatie en observatie op de groep wordt er naast een aantal standaardtesten op indicatie, aanvullend onderzoek gedaan (psychologisch of psychiatrisch).

❖ Behandelplan + tussentijdse evaluaties

In deze fase zijn er 2 soorten verslagen namelijk het behandelplan en het tussentijds behandelplan.

Behandelplan		Tussentijds behandelplan	
Behandelplan	3 maanden na opname	Tussentijds behandelplan	6 maanden na opname
Behandelplan	9 maanden na opname	Tussentijds behandelplan	12 maanden na opname
Behandelplan	15 maanden na opname	Tussentijds behandelplan	18 maanden na opname

De GW maakt een competentieanalyse aan de hand van onderzoeksresultaten. Ook is men in het bezit van een onderwijs trajectkaart (OTK). Vervolgens wordt het trajectplan aangevuld en is er een groepsverslag door de mentor. Indien nodig wordt er ook gebruikt gemaakt van een kinder- en jeugdpsychiater. Nadien wordt de jongere besproken in de teamvergadering en BTO. Het behandelplan is dan zo goed als klaar. Het behandelplan wordt door de GW en TB besproken met jongere, ouders/verzorgers, mentor en BJZ. Vervolgens maakt men een concept op voor het tweede behandelplan. Het vervolledigde behandelplan wordt als concept verstuurd naar GW. Deze controleert als laatste. Indien akkoord ondertekent GW de rapportage en rouleert deze. Indien er geen akkoord is wordt deze teruggestuurd. De jongere leest de rapportage door en mentor bespreekt deze met jongere en samen ondertekenen zij dit. Tot slot wordt het behandelplan aan betrokkenen opgestuurd.

Bij de tussentijdse behandelplannen heeft de mentor samen met de TB, GW en jongere een tussentijdse evaluatie van de werkdoelen. Daarna wordt een verslag opgemaakt voor intern gebruik, maar dient eveneens om ouders/verzorgers en BJZ tussentijds te informeren over de voortgang van de jongere in kwestie. Ondertussen wordt een concept opgemaakt voor het tussentijds behandelplan. De GW is eindverantwoordelijke voor de rapportage, past aan (indien nodig) en stuurt deze terug aan PA. En wordt ter ondertekening verspreid aan betrokkenen (mentor, jongere en GW). Het intern document bevat informatie en handvatten voor de verdere behandeling. Tot slot wordt het trajectplan geconcretiseerd door de trajectbegeleider in overleg met gezinsvoogd. Arbeid of scholing, woonplek en vrije tijdsbesteding is dan geregeld.

Als de machtiging afloopt of als de rechter beslist dat er geen gesloten machtiging meer nodig is, gaat de jongere weg van Icarus. Gesloten jeugdzorg is dan niet meer noodzakelijk en er kan een overstap naar een lichtere vorm van hulpverlening gemaakt worden. Een brief van de gezinsvoogd "einde plaatsing" is noodzakelijk voor het vertrek en er volgt een exitgesprek als evaluatie en eventueel een aanpassing in het beleid. Voor de nazorg begeleidt de gezinsvoogd het vervolgtraject bij jeugdigen onder de 18 jaar. Na ± half jaar vindt er een follow-up gesprek plaats. Op deze manier willen ze een terugval voorkomen in het gedrag en worden de leefgebieden bewaakt.

3. Samenwerking ketenpartners

SJSJ werkt samen met:

- ➔ Overheid (bijvoorbeeld Ministerie van Veiligheid & Justitie, sector JJI, Ministerie VWS, Provincie Limburg, Gemeenten in Limburg, Brabant en Zeeland).
- ➔ Jeugdzorgpartners (bijvoorbeeld veiligheidshuizen, politie, OM & rechtbank in Maastricht en Roermond, BJZ, RvdK, Rubicon Jeugdzorg, Xonar, Leger des Heils, servicepunt Zuid)
- ➔ Overige partners voor jeugd en jongvolwassenen (bijvoorbeeld MIKX, Sedna, Koraal Groep, Radar en Bureau HALT)

DEEL 2: Theoretisch kader

Omdat ik binnen de Nederlandse hulpverlening stage loop, leg ik de volgende onderdelen aan de hand van de Nederlandse wetgeving uit.

1. Gedwongen hulpverlening^{4 5}

Gedwongen hulpverlening is een speciale vorm van hulpverlening, want gedwongen betekent dat jongeren niet vrijwillig hulp gaan vragen en dat een kinderrechter en een Bureau Jeugdzorg (BJZ) bij de jongeren en zijn/haar ouders/verzorgers betrokken zijn. Bij gedwongen hulpverlening wordt er door de kinderrechter een maatregel uitgesproken. Dit kan een OTS (ondertoezichtstelling), voorlopig OTS of een voogdijmaatregel zijn.

❖ Een ondertoezichtstelling

Een kind komt bij een OTS onder toezicht van BJZ. Dat gebeurt als de opvoeding voor de ouders te zwaar is en het kind daaronder lijdt. Een gezinsvoogd van BJZ gaat de ouders begeleiden tot ze de opvoeding weer zelf aan kunnen. Door de OTS hebben de ouders beperkt gezag over het kind. De ouders houden het gezag en blijven zelf verantwoordelijk (ook financieel) voor de opvoeding van het (de) kind(eren). De ouders moeten de aanwijzingen van de gezinsvoogd opvolgen, ook al zijn ze het er misschien niet mee eens. Bij een OTS worden kinderen alleen wanneer het echt nodig is, uit huis geplaatst. Ze kunnen dan in een (netwerk)pleeggezin of instelling komen te wonen. Een OTS duurt een jaar en geldt alleen voor kinderen tot achttien jaar. Na elk jaar zal er door de kinderrechter besloten worden of de OTS verlengd zal worden of opgeheven kan worden.

❖ Voorlopig ondertoezicht

Wanneer er nog te weinig informatie is om een OTS te onderbouwen, maar dat er in het belang van het kind toch moet ingegrepen worden kan de rechter een kind voorlopig ondertoezicht stellen. De ouders houden daarbij het gezag over het kind, maar de rechter kan een machtiging tot uithuisplaatsing geven. De voorlopige ondertoezichtstelling duurt ten hoogste drie maanden. In deze periode onderzoekt de RvdK of een maatregel van kinderscherming nodig is.

---

⁴ CALTHA, Jeugdzorg: hulpverlening en kinderscherming. *Internet*, 16 januari 2011, p 1 (<http://mens-en-samenleving.infonu.nl/ouder-en-gezin/66491-jeugdzorg-hulpverlening-en-kinderscherming.html>)

⁵ DOLLS, L. (Trajectbegeleider), *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 7 maart 2014

❖ Voogdijmaatregel

Bij een voogdijmaatregel heeft de rechter beslist dat het kind een voogd krijgt. Dat gebeurt als de ouders niet meer voor het kind kunnen zorgen of overleden zijn. BJZ heeft dan de voogdij over het kind. De voogd gaat erop letten dat het kind wordt verzorgd en opgevoed. De voogd zal het kind niet zelf verzorgen en opvoeden, maar er wel voor zorgen dat het ergens kan wonen, eten en slapen. Dit kan in een (netwerk)pleeggezin of instelling zijn. De voogd zal er eveneens op letten dat het kind naar school gaat en neemt verder alle belangrijke beslissingen voor het kind, maar ook zoveel mogelijk in overleg met het kind. Bij beide maatregelen is de gezinsvoogd of voogd (mede)verantwoordelijk voor het kind. Het is dan ook belangrijk dat er in beide gevallen goed overleg en contact is tussen school en BJZ.

1.1. Gesloten jeugdzorg (Jeugdzorgplus)

Gesloten jeugdzorg is een vorm van zorg en behandeling voor jongeren met ernstige gedragsproblemen. Jongeren worden gedwongen opgenomen en krijgen in hun eigen belang hulp in een gesloten omgeving. Jeugdzorgplus is niet bedoeld als straf.

Bij jeugdzorgplus wordt een jongere met ernstige gedragsproblemen gedwongen opgenomen omdat ze bescherming nodig hebben tegen zichzelf of anderen. Het is in het belang van de jongeren dat zij in geslotenheid worden behandeld. Zo wordt voorkomen dat de jongeren zich onttrekken aan de zorg die ze nodig hebben. BJZ geeft eerst een indicatie af. Daarin staat welke vorm van zorg de jongere nodig heeft. Als dat jeugdzorgplus is, moet een GW een instemmingverklaring afgeven. Daarna beslist de kinderrechter of de jongere een 'machtiging gesloten jeugdzorg' krijgt voor gedwongen opname in een instelling voor jeugdzorgplus.

Onder jeugdzorgplus vallen gedwongen opname, gesloten verblijf en gedwongen behandeling. Voor iedere jongere wordt een hulpverleningsplan opgesteld. In het hulpverleningsplan kunnen beperkende maatregelen staan. Zo kan een instelling voor jeugdzorgplus jongeren bijvoorbeeld tijdelijk in afzondering plaatsen. Ook kan in het belang van de behandeling besloten worden dat jongeren maar beperkt gebruik mogen maken van de telefoon en van andere communicatiemiddelen.

2. **Weerstand**

In dit deel ga ik dieper in op het eigenlijke thema van mijn eindwerk namelijk weerstand. Als eerste vertel ik wat weerstand is en de oorzaken ervan. Vervolgens bespreek ik de functie van weerstand. Daarna geef ik weer welke soorten en uitingsvormen er van weerstand zijn. Tot slot ga ik dieper in op hoe men als hulpverlener al dan met weerstand kan omgaan.

2.1 Wat is weerstand?

De term weerstand is een typische 'sociaal werkers term'. Elke hulpverlener heeft al wel eens te maken gekregen met situaties waar een cliënt weerstand vertoonde. Wat houdt deze weerstand nu juist in?

Weerstand is de reactie van cliënten die zich op een of andere manier onder druk gezet voelen door de hulpverlener of de hulpverlening in het algemeen. Het is de manier waarop de cliënt terugvecht.

Egan Gerard omschrijft in zijn boek 'Deskundig hulpverleners' cliënten met weerstand als volgt: "Dit zijn cliënten die niet schijnen te weten wat ze willen, die zichzelf presenteren alsof ze geen hulp nodig hebben, die terwijl ze dat zelf niet willen, gedwongen worden naar een hulpverlener te gaan of die onder druk van een derde partij gekomen zijn, die het gevoel hebben dat hen onrecht wordt aangedaan, die wantrouwend zijn, die alleen over veilige en/of onbelangrijke onderwerpen praten, die het hulpverleningsproces saboteren door al te behulpzaam te zijn, die openlijk verzet plegen, die onrealistische doeleinden stellen en deze vervolgens als excuus gebruiken om af te haken, die zonder enige argumentatie anderen of de maatschappij verantwoordelijk stellen voor hun problemen, die geen bereidheid tonen tot het aangaan van een relatie met de hulpverlener, die geen moeite doen om hun gedrag te veranderen, die de hulpverleners om de tuin leiden, die eigenlijk geen verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf, die de hulpverlener uitproberen en soms regelrecht beledigend en vijandig zijn." ⁶ (EGAN, G., 1990)

"Weerstand is feedback die de andere mij geeft. Weerstand is mijn interpretatie van het gedrag van de andere. Weerstand is mijn 'probleem'." ⁷ (JASPERS, N., 1996)

"Onder weerstand in de hulpverlening verstaan we alles wat de cliënt en de hulpverlener bewust of onbewust doet om te verhinderen dat het hulpverleningsproces vordert. Hoe deze weerstand geïnterpreteerd wordt, is afhankelijk van het kader van de hulpverlener van waaruit hij betekenis geeft aan deze weerstand" ⁸ (PEETERS, L., 2008)

---

⁶ EGAN, G., *Deskundig hulpverleners. Een model, vaardigheden en methoden*. Asse, Dekker en Van de Vegt, 1990, p.165.

⁷ JASPERS, N., Omgaan met weerstand. Een communicatieve en interactionele kijk. *Impuls*, jg 26, nr.3, 1996, p. 104

⁸ PEETERS, J., De onderstroom: Weerstand in de hulpverlening. *Internet*, 23 september 2008, p.1 (http://www.csz-antwerpen.be/attachments/010_J%C3%BCrgen%20Peeters%20NBBM%2023%2009%2008.pdf)

Na het lezen van deze citaten kan ik stellen dat weerstand plaatsvindt in de interactie tussen de cliënt en de hulpverlener. Er wordt pas over weerstand gesproken als de hulpverlener dat zo interpreteert. Het gedrag van de cliënt geeft een bodschap weer. Op die manier krijgt de hulpverlener informatie over zijn aanpak en over wat deze aanpak bij de cliënt teweegbrengt. De ene hulpverlener ervaart een bepaald aspect van de gedraging van een cliënt al vlugger als weerstand dan een ander. Over het algemeen heeft weerstand een negatieve bijklank. Dat geldt ook voor mij persoonlijk. Ik zie weerstand als probleem. Veel hulpverleners zien weerstand ook iets in de begeleiding dat best vermeden kan worden. Ik wil verder bekijken of weerstand ook een positieve bijdrage kan leveren aan de hulpverlening.

2.2 Oorzaken weerstand⁹

De oorzaken van weerstand liggen zowel bij de cliënt als bij de hulpverlener.

❖ Bij de cliënt

Hier kijken we naar de persoon als cliënt. Ras, religie, geslacht, klasse, cultuur, opvoeding, enzovoorts spelen ook een rol, maar de meest voorkomende oorzaken zijn dat cliënten:

- Wrok koesteren ten opzichte van degenen die hen verwezen hebben en dit gevoel nu projecteren op de hulpverlener;
- Angst hebben voor het onbekende;
- Niet weten hoe ze goede cliënten kunnen zijn;
- Rebelleren tegen gezag en systemen;
- De doeleinden van de hulpverlener anders ervaren als hun eigen doeleinden;
- Een negatieve houding hebben ontwikkeld tegenover hulpverlening en die wantrouwen koesteren tegenover hulp;
- Het ritme van de begeleider niet kunnen volgen;
- Geloven dat hulp vragen synoniem staat voor zwakheid, hun gevoel van eigenwaarde kunnen ze enkel bewaren door weerstand te bieden in het hulpverleningsproces;
- Het gevoel hebben dat het hulpverleningsproces boven hun hoofd gebeurt, dat ze onvoldoende uitgenodigd worden om te participeren;
- Behoeftte hebben aan een machtspositie en deze creëren door weerstand te bieden aan een machtige persoon of instelling;
- Uitproberen in hoeverre de hulpverlener hen steunt en hoe competent deze is;
- Hun hulpverlener niet mogen en dit niet met hem willen bespreken;
- Het nut van verandering niet inzien of hun twijfels hebben over de verandering;
- Tot de ontdekking komen dat ze een te hoge prijs moeten betalen voor de gedragsverandering;
- Een andere opvatting hebben dan de hulpverlener over de mate waarin verandering wenselijk is.

---

⁹ EGAN, G., *Deskundig hulpverleners. Een model, vaardigheden en methoden*. Assen, Dekker en Van de Vegt, 1990, p.167

❖ Bij de hulpverlener

Net zoals bij de cliënt zijn er ook andere variabelen zoals ras, geslacht, religie, enzovoort die een rol kunnen spelen in het ontstaan van weerstand. Maar de belangrijkste oorzaken zijn dat een hulpverlener:

- Weerstand als een negatief element in de begeleiding ziet;
- Vooroordelen heeft ten opzichte van bepaalde mensen;
- Geen duidelijke grenzen stelt aan de cliënt;
- Signalen van weerstand niet erkent;
- Absoluut wil slagen in de begeleiding;
- Snel resultaat wil zien en het ritme van de cliënt niet kan volgen;
- De leiding aan de cliënt overlaten;
- Druk van de organisatie ervaart;
- Het gedrag van de cliënt als een persoonlijke aanval beleeft;
- In een machtsstrijd met de cliënt is geraakt;
- Kennis en vaardigheden mist om met weerstand te kunnen omgaan;
- Reageert op de weerstand van de cliënt door empathischer te worden in de hoop de cliënt voor zich te winnen, wat vaak niet lukt;
- Een cliënt gaat associëren met een persoon of een gebeurtenis uit zijn verleden. Via projectie gaat hij zijn gevoelens van toen projecteren op de huidige cliënt.

2.3 Wat is de functie van weerstand?¹⁰

Weerstand kan omschreven worden als een feedbackreactie. Op die manier wil de cliënt een signaal geven. Met dat signaal geeft de cliënt aan dat zijn persoonlijk territorium wordt betreden en dat de cliënt dit als bedreiging ervaart. Als dit dan zonder toestemming gebeurt, zal de weerstand des te groter zijn. De mate van weerstand hangt dus af van de mate van bedreiging die de cliënt ervaart. De cliënt kan zich bedreigd voelen door de hulpverlener of de boodschap die de hulpverlener brengt. Alsook de manier waarop deze boodschap gebracht wordt speelt een grote rol. Het gaat hier om de beleving en ervaring van de cliënt. De cliënt voelt zich gedwongen om persoonlijke onthullingen te doen en hier met weerstand op reageert. Op die manier vraagt de cliënt om met hem en zijn situatie rekening te houden, een soort van erkenning. Sommige zaken liggen gevoelig bij cliënten. Men laat de hulpverlener dan wel toe in zijn territorium, maar geeft aan dat het hem niet makkelijk valt. De interactie tussen de hulpverlener en cliënt speelt dus een zeer grote rol.

---

¹⁰ JASPERS, L., Omgaan met weerstand. Een communicatieve en interactionele kijk. *Impuls* 26^e jg., 3 maart 1996, nr. 3, p. 105.

2.4 Soorten weerstand¹¹

In de literatuur onderscheidt men verschillende soorten weerstand: het kan cultureel bepaald zijn, psychologisch of praktisch. Datgene wat de hulpverlener voorstelt, botst met het referentiekader, de ingesteldheid of opvattingen van de cliënt.

❖ Culturele weerstand

Een persoon is lid van verschillende groepen in die zin dat ze zich ook gebonden voelen. Hieruit vloeien bepaalde waarden, normen, overtuigingen, opvattingen en gewoontes waar mensen zich naar gaan schikken. Hoe mensen op een boodschap reageren, is dus sterk afhankelijk van de culturele achtergrond. Voelt de cliënt zich bedreigd in zijn culturele bepaaldheid door de ontvangen boodschap, dan kan hij gedrag vertonen wat door de hulpverleners als weerstand wordt geïnterpreteerd. Als mensen het nut inzien van een bepaalde verandering, zal de motivatie groter zijn om aan een bepaald veranderingsproces deel te nemen. Als hulpverlener moet je de cliënt dus zien als een volledig individu en niet alleen benaderen naar een sociale identiteit.

❖ Praktische weerstand

Cliënten hebben heel wat praktische vragen wanneer ze geconfronteerd worden met verandering. Ze gaan de voordelen opwegen tegen de nadelen, nagaan of er voldoende tijd is, welke stappen ze moeten ondernemen in korte tijd enzovoorts. Deze vragen bepalen mee in welke mate de verandering geaccepteerd wordt.

❖ Psychologische weerstand

Psychologische weerstand wil zeggen dat de cliënt vraagt om rekening te houden met zijn zelfwaarde en zijn relationele positie. Wanneer de hulpverlener het territorium van een cliënt betreedt, dan vraagt hij hem om een aanpassing. Zo kan de cliënt het gevoel krijgen dat het oude van hem niet goed was en dat er verandering moet optreden. De cliënt kan zich aangevallen voelen in zijn zelfwaarde. Hij heeft namelijk de indruk dat hij zijn oude gewoonte moet opgeven terwijl dit een deel van zijn identiteit uitmaakt. Dit vormt het cognitief aspect. De cliënt heeft nood aan duidelijkheid. Komt de boodschap van de hulpverlener overeen met het idee dat de cliënt heeft? Ook affectieve en relationele aspecten spelen een rol. Bij de affectieve aspecten moet men nagaan in welke mate de andere kan leven met de nieuwe veranderingen die er komen. Komt de behoefte van de cliënt overeen met wat de hulpverlener bespreekt? Als laatste zijn er de relationele aspecten; waarbij het van belang is om rekening te houden met de identiteit en autonomie van de cliënt. In welke positie voelt de cliënt zich geplaatst? Vertrouwt hij de hulpverlener? Wie heeft welke invloed?

---

¹¹ JASPERS, L., Omgaan met weerstand. Een communicatieve en interactionele kijk. *Impuls* 26^e jg., nr.3, 3 maart 1996, p.2-9 en 106

2.5 Uitingsvormen weerstand¹²

Jaspers L. onderscheidt zes criteria als uitingsvormen van weerstand bij cliënten.

❖ Verbaal of non-verbaal

Weerstand kan verbaal of non-verbaal geuit worden zoals elke vorm van communicatie. Woorden en zinnen hebben hun betekenis, maar de manier waarop iets wordt meegedeeld, zegt vaak meer over de inhoud van de boodschap als over de betekenis van de woorden zelf. Via het non-verbale wordt informatie gegeven over de achterliggende gevoelswaarde van de boodschap, de intentie, de bedoeling en het verhoudingsaspect tegenover de cliënt.

❖ Vecht- of vluchtgedrag

Vluchtgedrag is bedekt, indirect en passief. Het uit zich in reacties als: uitstellen, hulpeloosheid, afwachten, stilte, rond de pot draaien, afdwalen, afwezigheid, vermijden en ontkennen. Vechtgedrag daarentegen is open, direct en actief. Enkele voorbeelden van vechtgedrag zijn: tegenspreken, vernietigen, sarcasme, tegenovergestelde initiatieven nemen, ja-maar-reacties, iemand belachelijk maken, anderen de schuld geven en bedreigen. Voor hulpverleners is het vaak moeilijker om te gaan met vluchtgedrag omdat bij vechtgedrag de cliënt duidelijk aanwezig is en zijn reacties toonbaar maakt. Men krijgt het gevoel dat men weet wat men aan de cliënt heeft, wat hij denkt en hoe hij zich voelt.

❖ Pre- en postweerstand

Bij preweerstand uit de cliënt al weerstand alvorens er een mededeling of actie is gebeurd. Dit op basis van vermoedens of de hulpverlener voor te zijn. Zo worden er signalen gegeven aan de hulpverlener op welke wijze hij behandeld wilt worden en over de inhoud van de boodschap. Postweerstand wordt gezien als een soort feedback. De weerstand is dan een reactie van de cliënt op de boodschap van de hulpverlener of wijze waarop ze werd gebracht. De cliënt zegt dan iets over zichzelf en de hulpverleningsrelatie en op welke manier hij dit ervaart.

❖ Reacties kunnen emotioneel of rationeel zijn

Een boodschap bevat een emotioneel en rationeel aspect. Deze twee mogen niet los van elkaar gezien worden. Emotionele reacties hebben meer te maken met gevoelsuitingen. Rationele reacties echter, hebben meer te maken met argumentaties. Meestal zijn beide reacties samen aanwezig. Hier zien we weer dat hulpverleners makkelijker kunnen inspelen op de rationele reacties. Zij lijken makkelijker om mee om te gaan.

---

¹² JASPERS, L., Omgaan met weerstand. Een communicatieve en interactionele kijk. *Impuls* 26ejg., nr.3, maart 1996, p.2-9.

❖ Weerstand afkomstig van een individu of groepsgebonden

Hierbij wordt aangegeven dat het makkelijker is om te gaan met weerstand van een individu dan van een groep. Van weerstand van een groep is niet zo vaak sprake. Dit omwille van de complexiteit van de communicatie- en interactieprocessen. Toch mag men niet vergeten dat elk individu met zijn context verbonden is.

❖ De intensiteit van de reactie

Uitingen van weerstand kunnen verschillen in intensiteit. Als de intensiteit van weerstand erg hoog is, kan deze escaleren tot een conflict waarbij men niet enkel wil bereiken dat de ander verliest, maar ook om hem te vernietigen. Deze verschilt naargelang de situatie.

Ook hulpverleners hebben weerstand en dus ook uitingsvormen hiervan. Zo kunnen ze bijvoorbeeld het contact verminderen, afspraken afzeggen of uitstellen of de cliënt doorverwijzen naar een collega. Wanneer er gevoelens van onmacht of hulpeloosheid opdagen, hebben ze de neiging om minder te investeren in de cliënt of de behandeling stop te zetten en dus op te geven.

2.6 Omgaan met weerstand

2.6.1 Minder gunstige reacties

Hulpverleners kunnen minder gunstige reacties op weerstand geven. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Weerstand negeren en niet benoemen;
- Vechten of vluchten waardoor er geen samenwerking meer is tussen de cliënt en hulpverlener maar eerder een conflictstrijd/machtstrijd;
- De cliënt proberen te overtuigen;
- Weerstand negatief benoemen en daaruit het gedrag van de cliënt verklaren;
- Nuttelose reacties op tegenzin en weerstand;
- Hulpverlener voelt paniek, afwijzing, schuldgevoel en stress.

Weerstand bij een cliënt mag je niet zomaar negeren. Sterker nog; je moet de weerstand erkennen omdat het een boodschap kan zijn van de cliënt. Een boodschap dat de hulpverlener te snel gaat, dat de cliënt niet mee is, dat hij er niet klaar voor is, dat je op zijn terrein komt, enzovoort. Door deze weerstand bij de cliënt te erkennen, erken je ook de cliënt als persoon. “Weerstand moet niet bestreden, maar begrepen worden.”¹³ (JASPERS, L., 1996)

---

¹³ JASPERS, L., Omgaan met weerstand. Een communicatieve en interactionele kijk. *Impuls*. 3 maart 1996, nr. 3, p. 109.

2.6.2 Gunstige reacties¹⁴

Als hulpverlener moet je er van bewust zijn dat weerstand normaal is, zeker in de gedwongen hulpverlening. De belangrijkste gunstige reacties zijn:

❖ Accepteer de weerstand

De hulpverlener geeft aan de cliënten mee hoe hij het ervaart en verkent deze gevoelens met hem. Hierbij is het belangrijk direct en open te communiceren. De hulpverlener moet er wel op toezien dat hij niet gaat moraliseren.

❖ Luisteren en empathie tonen

Luisteren geeft de cliënt rust en het geeft hem de kans zijn verhaal te doen zonder veroordeeld te worden. Dit is het beste wat je kunt doen als hulpverlener, zo wordt de cliënt erkend en toont de hulpverlener betrokkenheid en interesse. Luisteren betekent wel niet dat de hulpverlener het eens moet zijn met de cliënt. Hij wil in de eerste plaats een beter zicht hebben op zijn kijk en de cliënt krijgt hier de nodige ruimte voor. Door terug te koppelen kan de hulpverlener nagaan of hij het juist begrepen heeft. Het proberen te verwoorden wat de cliënt denkt, voelt of wil zijn empathische reacties die een sterke verbondenheid creëren. De cliënt voelt dat de hulpverlener hem echt wil begrijpen en op dezelfde golflengte wil komen.

❖ Weerstand erkennen en verkennen

Weerstand is soms duidelijk waarneembaar, maar soms ook niet. Het kan openlijk optreden of meer verborgen. Openlijk is makkelijker te herkennen. Als je deze herkent, laat je als hulpverlener zien dat je de cliënt respecteert en met hem rekening houdt. Door het gedrag te verkennen kom je meer te weten over de belangen, verwachtingen en verlangens van de cliënt.

❖ Participatie en betrokkenheid

Wanneer cliënten actief betrokken worden bij het veranderingsproces, vermindert de weerstand. Taal is hier belangrijk, er zal gezocht moeten worden naar een gemeenschappelijke taal. Cliënten moeten deel uitgenodigd worden tot deelname.

❖ Probleemgericht denken

Dit biedt meer en betere oplossingen dan oplossingsgericht denken. Er is inspraak van de cliënt waardoor deze meer gemotiveerd is en beschouwd wordt als medewerker.

❖ Beginnen met kleine doeleinden

Hulpverlener moet samen met de cliënt kleine, haalbare doelstellingen opstellen die de cliënt zo snel mogelijk in de hulpverlening als successen aanvaarden. Hier moet ook het tempo van de cliënt gevolgd worden.

---

¹⁴ EGAN, G., *Deskundig hulpverleners. Een model, vaardigheden en methoden*. Assen, Dekker en Van de Vegt, 1990, p.171.

❖ **Positieve intenties en gedragingen benadrukken**

Positieve reacties van de cliënt opzoeken en versterken, zonder daardoor kritieken of negatieve bedenkingen te negeren. Negatieve reacties kunnen positief geherformuleerd worden.

❖ **Zoeken naar steunfiguren en hulpbronnen**

Binnen een begeleiding wordt nagegaan wat en wie cliënten nodig hebben. Welke kennis, vaardigheden, gevoeligheden en attitudes zouden nog ontwikkeld mogen worden? De hulpverlener zal door zich in te voegen in het systeem van een gezin allerlei loyaliteiten ontdekken. Zo zitten er in elk systeem belangrijke sleutelfiguren die een invloed kunnen hebben op de leden van het gezin. Deze kunnen betrokken worden bij een begeleiding waardoor weerstand kan verminderen.

3. Motiverende gespreksvoering binnen justitiële jeugdhulpverlening¹⁵

Elke hulpverlener worstelt wel eens met cliënten die niet lijken te willen veranderen en enorme weerstand vertonen. Hoe kan een hulpverlener cliënten helpen om zich bewust te worden van hun problemen en deze vervolgens daadwerkelijk aan te pakken? Motiverende gespreksvoering (MG) is een techniek die de hulpverlener kan inzetten om cliënten te motiveren tot verandering. De kern van deze benadering is dat cliënten gaan inzien dat zij een probleem hebben en gemotiveerd raken om dit aan te pakken. Hulpverleners brengen cliënten in beweging om hun levenswijze te veranderen. Miller en Rollnick definiëren MG als een cliëntgerichte maar directieve methode. Het bevordert de intrinsieke motivatie van de cliënt door een directieve aanpak gericht op verandering. Motivatie verwijst naar de innerlijke gesteldheid die een persoon aanzet tot het verrichten of nalaten van bepaalde gedragingen. Motivatie is geen vaststaande eigenschap van personen. Miller beschouwt motivatie als een staat van gereedschap voor verandering. MG wordt principieel gekenmerkt door een respectvolle benadering, onvoorwaardelijke acceptatie, benadrukken van keuzemogelijkheid, zelfwerkzaamheid en samenwerking naar de cliënt toe. MG is slechts mogelijk binnen glasheldere grenzen, richtlijnen en gedragsregels die binnen de instelling gelden.

Verandering komt niet op gang door de jongeren te confronteren met alle negatieve gevolgen van zijn gedrag en te focussen op zaken zoals angst, schaamte, verlies of ongemak dat hij daarbij ondervindt. Het is niet zo dat mensen eerst voldoende lijdensdruk moeten ervaren en op de bodem moeten zitten om te willen veranderen. Gedragsverandering komt op gang wanneer iemand zich weet te verbinden met iets wat voor hem kostbaar is. Intrinsieke motivatie komt op gang in een open, ontvankelijke en bevestigende omgeving waarin hij veiligheid ervaart.

---

¹⁵ MILLER, W.R., & ROLLNICK, S., *Motiverende gespreksvoering. Een methode om mensen voor te bereiden op verandering*. Gorinchem, Ekklesia, 2005

Een ander kenmerk is dat de jongere zelf doelstellingen en een plan te laten formuleren in plaats van hem of haar een doelstelling op te leggen, wat vaak weerstand oproept. Hierbij is het belangrijk dat de hulpverlener een empathische en motiverende houding toont die ervoor zorgt dat cliënten actiever betrokken zijn bij de behandeling die zij krijgen aangeboden. Zelfs een kleine 'dosis' MG heeft vaak al een positief effect op de cliënt. Het gaat erom dat de hulpverlener en cliënt samenwerken, waarbij ieder zijn eigen inbreng heeft. Één van de belangrijkste elementen is ook de relatie tussen hulpverlener en jongeren. Omdat de bereidheid tot verandering gezien wordt als een variërend resultaat van interpersoonlijke interactie. Motivatie tot veranderen lokt de hulpverlener uit en is niet iets wat de hulpverlener oplegt.

Toepassing in justitiële jeugdinrichtingen en jeugdreclassering vergt veel aanpassing in de werkwijze. In justitiële jeugdinrichtingen is er altijd sprake van dwang en drang. Aan de ene kant moeten hulpverleners in justitiële jeugdinrichtingen in staat zijn duidelijke grenzen te stellen en te bewaren wanneer een jongere deze overtreedt. Aan de andere kant moeten zij in staat zijn de rol van accepterende meedenker en coach op zich te nemen. In deze situatie treedt de hulpverlener eerst duidelijk op en legt hij een sanctie op wanneer een jongere de regels van de inrichting overtreedt. Daarna is het mogelijk om met motiverende technieken te onderzoeken wat er aan de hand was en hoe de jongere zelf over het voorval denkt. De gesprekken met jongeren zijn ook meer sturend en sterker gestructureerd. Omdat jongeren meer moeite hebben om realistische doelen te formuleren, moet de hulpverlener de jongeren hierin meer ondersteunen. Het is belangrijk hierbij dat de hulpverlener goed aansluit bij wat de jongere wil.¹⁶

De aanpak van MG is in twee fases ingedeeld. In de eerste fase staat het ontwikkelen van de motivatie van de jongeren om te veranderen centraal. Dit wordt gedaan met behulp van verschillende gesprekstechnieken. In deze fase heeft men aandacht voor de jongeren die aan de ene kant wel maar tegelijk ook niet wil veranderen en voor het uitlokken van de taal gericht op verandering bij de jongeren. Als de motivatie genoeg ontwikkeld is, gaat de hulpverlener naar de tweede fase. Hier richt men zich op het versterken van de betrokkenheid bij veranderingen en op het ontwikkelen van een plan om gedragsverandering te realiseren. De jongeren wordt door het stellen van vragen gestimuleerd zijn of haar wensen of plannen te bedenken. Hierbij wil ik nogmaals de interactie en de relatie tussen hulpverlener en cliënt benadrukken. Kenmerk van de relatie is samenwerking en partnerschap, in plaats van een verhouding tussen expert en ontvanger.

---

¹⁶ OTTEN. J., *motiverende gespreksvoering binnen justitiële jeugdhulpverlening. Veranderen doe jezelf*. Zutphen. Work-Wise Nederland. z.j. p 18-20

3.1 De vier algemene principes van motiverende gespreksvoering

❖ Cliëntgerichte en empathische hulpverleningsstijl

De houding van de hulpverlener moet accepterend zijn en hij moet uitgaan van de overtuiging dat weerstand normaal is. Het gaat daarbij om vaardigheden als empathie en reflectief luisteren waardoor de ervaringen, gevoelens en bedoelingen van de cliënt voor hem worden verhelderd.

❖ Creëren van discrepantie

Hiermee wordt verstaan dat men een evenwicht moet vinden tussen het huidige gedrag van de cliënt en de doelen en waarden die hij nastreeft, de gewenste toestand. Discrepantie kan opgeroepen worden doordat de cliënt tot inzicht komt welke nadelen het huidige gedrag heeft en welke voordelen hij kan bereiken door gedragsverandering. Daarom is het belangrijk dat de cliënt de argumenten tot verandering benoemt en niet de hulpverlener.

❖ Meegaan met de weerstand

De hulpverlener moet er niet tegenin gaan, maar een vraag of probleem teruggeven aan de ander. De cliënt moet zelf zijn sterke of zwakke kanten kunnen formuleren. De hulpverlener moet de weerstand van de cliënt zien als signaal om van strategie te veranderen. Wanneer de cliënt weerstand vertoont tegen de aanpak van de hulpverlener, betekent dit dat de hulpverlener niet goed afgestemd is op de cliënt. In discussie gaan of proberen overtuigen werkt averechts. Meegaan met de weerstand heeft als doel de cliënt te helpen om zijn kijk op het probleem te wijzigen.

❖ Ondersteunen van de persoonlijke effectiviteit

Hiermee bedoelt men iemand geloof in eigen kunnen bevorderen. De cliënt moet geloven dat hij een werkelijke verandering kan bewerkstelligen. Als de hulpverlener vertrouwen heeft in de cliënt en zijn capaciteiten en dat duidelijk laat merken, raakt ook de cliënt overtuigd van zijn capaciteiten. Overtuiging is een belangrijke voorwaarde voor gedragsverandering. Als de cliënt hier niet in gelooft, volgt verlamming en apathie.

3.2 Vijf belangrijke gesprekstechnieken¹⁷

❖ Open vragen stellen

Dit nodigt uit tot nadenken, het zijn vragen die een gesprek gaande houden.

❖ Samenvatten

Dit heeft tot doel de cliënt laten merken dat je goed luistert, het gesprek structureert en nagaan of hetgeen je gehoord hebt daadwerkelijk klopt.

---

¹⁷ BARTELINK, C., *Wat werkt: Motiverende gespreksvoering?. Internet*, februari 2013, p 1-4 (http://www.nji.nl/nl/%28311053%29-nji-dossierDownloads-Watwerkt_Motiverendegespreksvoering.pdf)

❖ Reflectief luisteren

De hulpverlener heeft niet alleen oor voor de feitelijke informatie die de cliënt geeft, maar ook voor datgene wat mogelijk bedoeld wordt door de cliënt, maar niet wordt uitgesproken. Het is in feite raden wat de cliënt bedoelt in de vorm van een uitspraak. Zo toont men als hulpverlener empathie voor de cliënt. Door te reflecteren bevestig je als hulpverlener de gedachten en gevoelens van de cliënt en tracht je hem te helpen door te gaan met het proces van zelfontdekking. Dit roept minder weerstand op.

❖ Bevestigen en ondersteunen

Hier worden de sterke kanten en de inspanningen van de cliënt opgemerkt en bevestigd. Op die manier groeit het vertrouwen van de cliënt en heeft hij het gevoel erkend te worden.

❖ Verandertaal uitlokken

Verandertaal weerspiegelt de beweging die de cliënt maakt naar verandering toe. Het is een richtgevende strategie voor de oplossing van weerstand. Het is belangrijk deze te herkennen bij de cliënt. Cliënten accepteren en handelen meer wanneer ze iets zelf willen.

3.3 Rol van weerstand binnen de motiverende gespreksvoering¹⁸

Binnen motiverende gespreksvoering wordt weerstand niet gezien als een innerlijk kenmerk van de jongere, maar als het resultaat van de verschillende interventies van de hulpverlener. Weerstand is eigenlijk een reactie op wat de hulpverlener zegt of doet. Weerstand mag niet gezien worden als een obstakel, maar wel als belangrijke feedback die de hulpverlener kan helpen om aansluiting te houden met de agenda van de jongere. De vraag is dus niet: 'biedt de jongere weerstand', maar wel: 'wat kan ik doen om weerstand te voorkomen en wanneer het toch optreedt; hoe kan ik er dan het beste mee omgaan?'

3.3.1 Voorkómen van weerstand

❖ Zorg voor aansluiting met het motivatiestadium van de jongere

Wanneer de hulpverlener te snel gaat voor de jongere, is weerstand het voorspelbare gevolg. De hulpverlener heeft bijvoorbeeld een werkwijze voor de jongere, maar deze kan bij sommige misschien niet aanslaan. Hoe goed het plan van de hulpverlener ook gefundeerd en bedoeld is, als de jongere de mening niet deelt, zal er weinig veranderen. Er zal dus aandacht moeten besteed worden aan de motivatie voor verandering. Dit kan best gebeuren in kleine stapjes wat veel geduld vergt. Een ander aspect wat weerstand kan oproepen, is dat de hulpverlener te langzaam gaat. De hulpverlener blijft alleen maar informatie verzamelen over de achtergrond en dergelijke. De jongere reageert niet meer en hulpverlener verwijt gebrek aan inzet. Gevolg is dat er weerstand ontstaat.

---

¹⁸ OTTEN. J., *motiverende gespreksvoering binnen justitiële jeugdhulpverlening. Veranderen doe jezelf*. Zutphen. Work-Wise Nederland. z.j., p 28-33.

❖ Vermijdt discussies en argumentatie

Hierin confronteert de hulpverlener de jongere met negatieve consequenties. Een discussie is alleen zinvol als die in het hoofd van de jongere zelf wordt gevoerd. Harde confrontatie met de noodzaak iets te veranderen is zelden effectief. Weerstand is het gevolg.

❖ Formuleer 'klantvriendelijk'

Iedere vraag of opmerking van de hulpverlener over de huidige situatie, de wijze en toon waarop de hulpverlener deze vragen stelt en opmerkingen maakt, heeft invloed op de manier waarop de jongere in het gesprek reageert. Bij een verkeerde woordkeuze kan ertoe leiden dat de jongere zich niet begrepen voelt en terughoudender wordt.

3.3.2 Vóórkomen van weerstand

❖ Herstel de aansluiting

Wanneer de hulpverlener bewust is van de weerstand, is het de zaak om de aansluiting te herstellen door concreet te vragen naar de `richting` die de jongere in wil of naar de oorzaak van het stilzwijgen.

❖ 'Rol mee' met weerstand

Hierbij past de hulpverlener zich niet aan, aan de koers van de jongere door middel van een empathische opmerking, maar gebruikt de weerstand in eigen voordeel. Een soort 'tegenaanval'.

❖ Respecteer hardnekkige weerstand

Het kan soms goed zijn om het gesprek tijdelijk te onderbreken door bijvoorbeeld te zeggen: "Laten we er morgen weer over praten. Wat vind je hiervan?". Ook kan de hulpverlener op dat moment, samen met de cliënt besluiten de hulpverlening te beëindigen.

4. Conclusie

Als conclusie van mijn theoretisch gedeelte kan ik stellen dat de oorzaak van weerstand niet alleen bij de cliënten ligt. Het gaat er niet alleen om dat de cliënt niet wil meewerken. Er zijn ook andere factoren die een rol kunnen spelen bij het tot stand komen van de weerstand zoals de hulpverlener zelf of de manier waarop de hulpverlener communiceert naar cliënten toe. De cliënten zullen reageren op de hulpverlener en/of op zijn boodschap. De hulpverlener reageert op zijn beurt ook. Door deze interactie en wisselwerking kan weerstand ontstaan. De hulpverlener merkt het gedrag van de cliënt op en het is de hulpverlener die dit gedrag interpreteert en bestempeld als weerstand. In feite communiceren cliënten op die manier dat ze niet tevreden zijn met de aanpak van de hulpverlener. Weerstand moet dus als signaal worden gezien. Voor hulpverleners is weerstand in die zin bruikbaar en nuttig omdat ze dan weten dat hun aanpak niet goed is afgestemd op de cliënt en dat ze een nieuwe weg moeten inslaan. De hulpverlener krijgt met weerstand informatie over zijn handelen en op welke manier hij overkomt als hulpverlener.

Weerstand heeft veel uitingsvormingen en soorten, maar het mag volgens mij niet gezien worden als een lastig deel binnen de hulpverlening. Doordat weerstand gezien wordt als een signaal naar de hulpverlening of hulpverlener toe, kan men weerstand positief benaderen. Als hulpverlener kan je dan al het positieve bekrachtigen waardoor de weerstand wordt omgebogen.

De MG is een heel belangrijk deel van weerstand. Deze theorie helpt weerstand voor een stuk te voorkomen. Door de cliënten te motiveren en te stimuleren tot verandering voorkom je de weerstand. De juiste gesprekstechnieken toepassen is hierbij een belangrijk onderdeel. Uiteraard moet de relatie tussen jongeren en hulpverlener goed zijn anders werkt de begeleiding ook niet optimaal. De MG helpt de jongere om inzicht te verwerven in zijn probleem en het geeft de jongere de kans om ook het positieve te zien. De cliënt als partner benaderen is een belangrijk uitgangspunt. De wil van de cliënt moet als voornaamste worden beschouwd. Zo accepteert de cliënt veel meer en mindert de weerstand.

Hiermee hoop ik duidelijk te hebben gemaakt wat onder weerstand moet worden begrepen en hoe dit kan worden gekaderd.

DEEL 3: Praktisch kader

In dit derde deel toets ik de theorie aan de praktijk. Ik heb bij drie trajectbegeleiders een interview afgenomen over de weerstand bij jongeren in Stichting Jeugdzorg Sint Joseph. Een trajectbegeleider stippelt samen met de jongere een traject uit op maat van elke jongere. Trajectbegeleiders zorgen bijvoorbeeld dat de jongere bij hun uitstroom naar een vervolgplek kunnen gaan en regelen een school voor hen. Daar botsen ze soms op weerstand omdat het traject niet loopt zoals het volgens de jongeren zou moeten lopen. Ik bevroeg hen wat weerstand voor hen betekent, hoe zij ermee omgingen, wat het hen deed achteraf, enzovoorts. Ook vroeg ik achter hun sterktes en krachten voor om te gaan met weerstand en als trajectbegeleider.

Ik heb gekozen om drie trajectbegeleiders te interviewen en van daaruit verder te werken. Deze trajectbegeleiders werken met jongeren uit het Keerpunt, strafrechtelijk en jongeren uit Icarus, civielrechtelijk. Icarus is tevens de afdeling waar ik stage loop. Ik heb hier bewust voor gekozen omdat ik wilde weten of er een verschil was qua weerstand tussen deze jongeren.

Allereerst analyseer ik de interviews ieder afzonderlijk. Ik zal nagaan of hun reacties en het omgaan met weerstand in de onvrijwillige hulpverlening en meer bepaald in SJSJ al dan niet met de theorie overeenkomen. Vervolgens geef ik een voorbeeld van een casus. Ik sluit ieder geanalyseerd interview af met een tip voor een beginnend maatschappelijk werker/trajectbegeleider.

In mijn conclusie kijk ik in hoeverre de manier van omgaan met weerstand tussen deze drie trajectbegeleiders overeenkomt en/of verschilt. De volledig uitgeschreven interviews kunnen teruggevonden worden in de bijlage.

1. Interview trajectbegeleider M. Flore¹⁹

Trajectbegeleider M. heeft Social Work gestudeerd met als afstudeerrichting maatschappelijke en culturele vorming CMV. Tijdens zijn studie wist hij al dat hij trajectbegeleider wilde worden. Helaas waren er na zijn studie geen vacatures vrij dus solliciteerde hij op de functie, pedagogisch medewerker bij SJSJ. Drie jaar heeft hij op de groep gewerkt, maar vijf jaar geleden kwam er een interne vacature vrij voor Interne Trajectbegeleider (ITB'er). Daar heeft hij onmiddellijk op gesolliciteerd. Trajectbegeleider is voor hem een super functie. De doelgroep, dingen regelen en uitzoeken spreekt hem enorm aan. M. behandelt enkel jongeren uit Icarus.

❖ Definitie weerstand

Wanneer ik hem vroeg hoe hij het woordje weerstand zou definiëren, kwam er snel 'mogelijkheid tot verandering' uit. M. gaat uit van het positieve in weerstand terwijl in de theorie de definitie van weerstand redelijk negatief omschreven is. Het wordt gezien als een manier waarop de cliënt terugvecht. M. vindt dat dit niet zo is.

Weerstand is ook heel bruikbaar vindt hij. Als de jongere geen weerstand laat zien en alleen maar 'ja' knikt dan is er iets mis. Als er weerstand is, weet je dat de jongeren een probleem heeft en daar kan een trajectbegeleider mee aan de slag. Bij M. kwamen er spontaan vragen op zoals "waar komt weerstand vandaan" en "hoe haal je het weg". Hij beschrijft weerstand als een kracht van een jongere omdat ze voor zichzelf opkomen. Ze moeten niet altijd alles doen en zeggen wat iedereen wilt. Echter jongeren laten de weerstand niet op een goede manier zien. Als hij bijvoorbeeld een jongere op tafel ziet slaan met zijn vuisten, dan zegt hij: "Kan je dit niet op een andere manier uiten door bijvoorbeeld tot 10 te tellen en rustig te ademen en me dan te vertellen wat er je dwarszit in plaats van agressief te worden en te schreeuwen?"

❖ Functie

Trajectbegeleider M. vindt dat weerstand als functie heeft om iets duidelijk te maken waar je het niet mee eens bent. Dit kan op allerlei manieren zowel verbaal of non-verbaal. Weerstand laat zien dat een jongere iets wil en zich niet zomaar gewonnen geeft en dat je als hulpverlener aan de slag moet. Dit komt duidelijk overeen met de theorie waar weerstand als signaal kan gezien worden. Met dat signaal geeft de cliënt aan dat er op zijn terrein is getreden. De jongere vraagt op die manier om rekening te houden met zijn situatie waarin de interactie tussen de hulpverlener en jongere heel belangrijk is.

❖ Uitingsvorm

Volgens M. zie je dat de jongeren weerstand hebben doordat ze niet veel willen vertellen. Ze zijn niet spraakzaam. De houding verradt ook grote weerstand volgens hem. Hoe ze zich opstellen. Dan kan door gebalde vuisten of je kan het gewoon aflezen van hun gezicht.

---

¹⁹ FLORE, M. (Trajectbegeleider), *Mondelinge mededeling*. Interview, 3 april 2014.

Vergeleken met de theorie vindt M. dat verbaal, maar ook zeker non-verbaal de weerstand geuit wordt. Aan de lichaamshouding ziet men veel. In dat opzicht spreekt men dan van vluchtgedrag, in een afwachtende houding. Je kan ook in eerste instantie spreken van preweerstand. De jongeren hebben al in het begin weerstand omdat ze niet in deze instelling geplaatst willen worden.

❖ Omgaan met weerstand

Ik vroeg M. vervolgens wat het met hem deed op het moment dat de jongere weerstand vertoont en dan antwoordt hij dit: 'Dan moet ik even gaan afstemmen op die jongere. Dan vraag ik bijvoorbeeld waar die weerstand vandaan komt. Of ik zeg bijvoorbeeld: "Ik zie aan jou dat er wat is, wil je erover praten?". Dus ik vraag even waar die weerstand vandaan komt. Niet letterlijk het woord weerstand gebruiken, maar wel bijvoorbeeld: "Ik zie dat je er niet lekker bijzit, ik snap dat je het niet fijn vindt hier. We zijn hier om je verder te helpen." Op die manier probeer ik de jongere gerust te stellen in de hoop dat die weerstand langzaam weggaat. Je zal niet alle weerstand kunnen wegnemen want dat is gewoon weerstand wat je kan omschrijven als 'net willen meewerken'. Om die weg te halen heb je langere tijd nodig. Maar puur voor dat gesprek zelf om informatie los te krijgen, ga je de jongere op zijn gemak stellen. Dan kijk je of de jongere vragen heeft of als hij zelf ideeën heeft over zijn eigen traject. Op die manier laat je hem zelf nadenken. Dan haal je hem ook voor een deel uit zijn situatie en geef je hem het gevoel dat hij ook iets te vertellen heeft. Dat is dus beetje de manier.' Hij probeert ook altijd de jongere positief te bekrachtigen door complimenten te geven en zeggen hoe goed hij het doet hier. Hij zegt dan bijvoorbeeld: "Echt shit dat je hier zit, man!" of gewoon even over zijn sociaal netwerk praten, bijvoorbeeld: "Hoe is het met je ouders? Heb je broers of zussen? Wat is je hobby?" In principe gewoon heel laagdrempelig praten, geen moeilijke vragen stellen. Want die moeilijke vragen heeft de jongere al heel vaak gehoord. Hij merkt dan ook verandering bij de jongeren. M. geeft aan niet zo veel theorieën over weerstand te kennen. De beste manier om met weerstand om te gaan is volgens M.: waar nodig mee laveren en als de weerstand aanblijft, confronteren. Omdat weerstand een basishouding kan zijn van een jongere en daar is niets mis mee. M. vindt dat je dan juist niet moet confronteren, maar meegaan in zijn gevoelens. Een volharde weerstand moet je doorbreken en dan confronteren, geeft M. aan.

Vergelijking met theorie:

➡ Positieve intenties en gedragingen benadrukken

Deze theorie past M. zeer duidelijk toe. Hij benadert de jongere op een positieve manier, geeft de jongere complimenten en zegt hoe goed hij het doet.

➡ Luisteren en accepteren

Dit is een basishouding en wordt uiteraard ook door M. toegepast, weliswaar op een onbewuste manier. Hij verkent de gevoelens van de jongeren en toont hier empathie voor. Op die manier wordt de verbondenheid tussen de trajectbegeleider en de jongere vergroot.

➔ Zoeken naar hulp- en steunbronnen.

Door ook over het sociale netwerk/context te praten, zorgt ervoor dat de weerstand langzaam wegebt. M. stelt geen moeilijke vragen en werkt heel laagdrempelig door bijvoorbeeld te vragen naar zijn hobby's/interesses, hoe het met zijn ouders/familie/vrienden gaat enzovoorts.

➔ Participatie en betrokkenheid

De jongere staat voorop in het proces en de wil van de jongere is het voornaamste. Wanneer jongeren actief betrokken worden bij het veranderingsproces, vermindert de weerstand. Op die manier past M. ook deze theorie toe.

➔ Probleemgericht denken

Deze past M. minder toe omdat de trajectbegeleiders naar de toekomst kijken en een traject uitstippelen samen met de jongere. Men kijkt dus niet zozeer naar het verleden, maar eerder naar de toekomst.

➔ Beginnen met kleine doeleinden

Dit wordt niet alleen toegepast door de trajectbegeleider, maar door het hele team. Ik kan dus moeilijk zeggen of M. dit toepast. De groepsleiders werken hier vooral mee door de jongeren kleine successen te laten behalen.

➔ Weerstand erkennen en verkennen

M. erkent de weerstand van de jongeren aan hun verbaal taalgebruik of door hun lichaamshouding die veel verraadt. Door de weerstand te herkennen, laat hij als trajectbegeleider zien dat hij de jongere respecteert en met hem rekening houdt.

❖ Motiverende gespreksvoering

Wanneer ik M. bevrage over de motiverende gespreksvoering geeft hij aan dat hij deze kent en onbewust wel zal toepassen. Voor hem zegt de term motiveren al heel veel. Goede vragen stellen, goed luisteren en goed doorvragen is heel belangrijk volgens M. Door de jongeren te motiveren en te stimuleren tot verandering voorkom je de weerstand. Als ik M. vraag of hij een bepaalde manier heeft om weerstand te vermijden geeft hij aan dat de eerste indruk belangrijk is. Dan schat je hem in en kijk je wat voor jongen dat is. M. past zich hierop aan door een macho anders te benaderen dan een timide jongere. De vijf belangrijke gesprekstechnieken toepassen is hierbij een belangrijk onderdeel en dat doet M. onbewust ook geeft hij aan. Hij zal ook nooit in discussie gaan, iets wat de theorie ook vertelt. Meerrollen met de weerstand is het uitgangspunt van MG en past M. ook toe. De MG helpt de jongere om inzicht te verwerven in zijn probleem en het geeft de jongere de kans om ook het positieve te zien.

❖ Eigen sterktes en krachten

M. zijn sterkte is zijn rust dat hij overbrengt naar de jongeren toe. Ook hoe hij de jongeren benadert. M. benadert de jongeren op een heel rustige manier. Hij geeft hen het gevoel dat ze ook wat voorstellen en hun verhaal kwijt mogen. Ruimte geven om zelf dingen te laten doen en goede vragen stellen, is een kracht van hem. Ook kan hij goed mee laveren met de jongeren. Hij heeft een doel, maar het is niet zo dat hij zijn doel met de rechte lijn wil halen. Het kan ook zijn dat hij even een stapje terug zet met zijn vraag of wacht met zijn vraagstelling door bijvoorbeeld een gesprekstechniek toe te passen. Over hoe goed hij met weerstand omkan, geeft hij zichzelf een 8 op 10! De ervaring en weten dat weerstand een functie heeft, zorgen ervoor dat hij zichzelf een 8 geeft.

❖ Casus

M. behandelt een strafrechtelijke jongen. Deze zit met een PIJ-maatregel (Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen). Het is een machojongen waar hij een onderbuikgevoel van krijgt omdat die zo vijandig is. Deze jongen gaat boven M. staan en geeft het gevoel dat hij het eens gaat vertellen. Die jongen vind M. heel moeilijk te benaderen. Hij heeft een persoonlijkheidsstoornis en narcistische trekjes. Dat zijn vaak de moeilijkste jongens omdat ze je overbluffen. Die laveren met je mee en kunnen poeslief tegen je zijn. Als ze wat van je nodig hebben, komen ze naar je toe. Deze jongen is een goed voorbeeld hiervan. M. sprak de macho dan autoritair aan. Hij vroeg niet op rustige manier hoe het ging met hem, maar wel dadelijk op een monotone toon hoe hij hier terecht was gekomen. Zo gaf M. de jongen een gevoel dat hij moest stoppen met dat machogedrag. Verder zocht M. naar mogelijkheden. Hij ging in overleg met de gedragswetenschapper en overlegde in team. Vervolgens observeerde hij deze jongen op de groep. Op die manier is M. multidisciplinair aan de slag gegaan omdat hij de weerstand niet alleen kon weghalen. Vervolgens is de jongen met M., de gedragswetenschapper en de gezinsvoogd in gesprek gegaan. M. zei toen: "Wij weten het niet meer, weet jij het?" Op die manier is deze jongen met ideeën gekomen en zijn ze zo stap voor stap verder gegaan.

❖ Tip voor een beginnend trajectbegeleider

"Maak jezelf een gestructureerde manier van werken eigen en zorg dat je alles goed beschrijft."

2. Interview trajectbegeleidster D. Heunders²⁰

Trajectbegeleidster D. heeft Maatschappelijk Werk en Dienstverlening en Orthopedagogiek gestudeerd. Allereerst begon ze als groepsleidster in Icarus. Nadien is ze maatschappelijk werkster/trajectbegeleidster geworden. D. behandelt jongeren uit het Keerpunt en Icarus. Er is een verschil qua weerstand tussen deze jongeren. Jongeren uit het Keerpunt hebben zich bij hun straf neergelegd, terwijl jongeren uit Icarus hier zitten met gedragsproblemen en hun straf kan blijven oplopen indien ze hun best niet genoeg doen.

❖ Definitie weerstand

Als ik vraag aan D. wat weerstand voor haar betekent, antwoordt ze dat het heel energievretend is. Iedere keer opnieuw moet je het gesprek aangaan. Je moet natuurlijk ook professioneel blijven daarin. Af en toe wilt D. dan ook de jongeren eens goed door elkaar rammelen. Maar dat kan natuurlijk niet en dat vergt ook veel van haarzelf. Daar waar het in de theorie omschreven staat als een manier waarop de cliënt terugvecht, vindt ook D. dit niet de perfecte definitie.

D. vindt weerstand heel bruikbaar. Weerstand omschrijft D. als iets heel positief, zeker in het begin. Jongeren die binnenkomen in SJSJ zonder weerstand is heel vreemd. Als dat gebeurt, begint D. zich vragen te stellen. Zo iets is bijna onmogelijk. Als je kijkt naar het regime en het uitzien hiervan is weerstand positief. Zowel de jongeren als zijn sociaal netwerk moet weerstand hebben anders klopt er iets niet volgens D. Uiteraard geeft D. aan dat er ook ouders aangeven dat ze gerust zijn als hun kind binnen SJSJ geplaatst wordt omwille van de veiligheid. "Weerstand betekent ook dat je de moed niet opgeeft om er iets mee te doen. Met weerstand laat de jongere weten dat hij het niet leuk vindt wat hier gebeurt en uit dat op een misschien verkeerde manier. Daar kan je ook mee werken. Het vergt energie van de hulpverlener, maar ik vind het een hele positieve emotie", zei D.

❖ Functie

D. vindt dat de functie van weerstand positief is. Weerstand komt opzetten als de jongeren vinden dat er hun iets aangedaan wordt dus het is een vorm van verdediging van de jongeren. Iets wat D. volkomen normaal vindt als men binnen Icarus terecht komt. Binnen Icarus zijn er regels en is er controle. Dat is een totale verandering met wat de jongeren voorheen hadden, waar ze zomaar deden wat ze wilden. Jongeren laten dus weten dat ze ergens oneens mee zijn en dat vindt D. positief. Op die manier gaat ze met de jongeren aan de slag. Weliswaar vindt ze dat het veel energie kost, maar als het lukt, is de voldoening des te groter. Ook haar uitleg over de functie van weerstand komt overeen met de theorie waar weerstand als een signaal omschreven wordt. Al geeft D. eerst aan dat het een soort verdediging is van de jongeren.

---

²⁰ HEUNDERS. D. (Trajectbegeleidster), *Mondelinge mededeling*. Interview, 4 april 2014.

❖ Uitingsvormen

D. geeft aan dat er een verschil is tussen meisjes en jongens wanneer ze weerstand gaan uiten. Volgens D. zijn meisjes veel ernstiger. Die gaan al van heel kleine dingen met een pruillipje in de weerstand. Het overkomt hen allemaal en ze voelen zich de aller-zieligste van heel de wereld. D. omschrijft het als: "Zelfs de kindjes in Africa zijn niet zieliger." Dat idee hebben meisjes. Terwijl een jongen daarentegen veel functioneler denkt volgens D.. Zij vinden een stuk niet leuk en daar worden ze boos om, maar over een kwartier is dat voorbij ook al is het dan niet opgelost. Zij uiten die boosheid en het is in orde. Een meisje blijft dit met zich meesleuren. In dat opzicht maakt dat het behandelen van meisjes meer energie vreet omdat ze langer in de weerstand zitten.

Als ik dit vergelijk met de theorie, afgaand op wat D. mij vertelt, kan ik besluiten dat meisjes vooral non-verbaal en op een emotionele manier hun weerstand uiten. Dit kan men benoemen als vluchtgedrag omdat meisjes in een afwachtende houding zitten en meer de stilte verkiezen. Jongens daarentegen uiten hun weerstand op een verbale en rationele manier. Hier spreekt men dan ook van vechtgedrag. Zowel jongens als meisjes zitten in de preweerstand in het begin, omdat ze terechtgekomen zijn in een gedwongen setting. Als ze dan niet akkoord zijn met hetgeen de trajectbegeleider zegt of de manier waarop deze de boodschap brengt, spreekt men van postweerstand.

❖ Omgaan met weerstand

"Laat maar gebeuren", is D. haar manier voor om te gaan met weerstand. Zijzelf zou het ook niet leuk vinden als ze binnen SJSJ geplaatst zou worden en zou dus ook weerstand hebben. Ze is van mening dat ze de weerstand niet kan wegnemen en beter gewoon kan laten uiten. Van daaruit werkt D. dan verder aan haar traject. Als de jongeren zien dat de manier van werken resultaat oplevert, ebt de weerstand langzaam weg volgens D. Dat is volgens haar de beste manier.

Als ik D. vraag wat het met haar doet op het moment dat jongeren zo weerstand vertonen, antwoordt ze: "Op het moment niets meer, maar dat is wel anders geweest. Ik doe dit werk nu al 8 jaar denk ik. Wanneer ik weet dat ik handel naar wat ik kan en wanneer ik handel naar eer en geweten, maar de jongere me toch als schuldige aanwijst, dan mag dat. Dan denk ik 'oke ja, het is nu zo'. Hij moet op iemand boos zijn en dan ben ik een gemakkelijk doelwit en dan mag dat ook wel. Toen ik hier pas kwam werken, wist ik niet meer wat doen als de jongeren boos op me waren. Het klopt wat ik zeg allemaal en toch zijn ze kwaad op mij dacht ik toen. Het is wel een proces geweest, maar inmiddels weet ik wat ik doe en als de jongere vindt dat hij boos op mij moet zijn, dan is dat prima voor mij. Dit is puur ervaring."

Om haar manier van werken te vergelijken met de theorie is moeilijk want over de theorie zegt ze dit: “Je leert op school heel veel theorie, maar het is weinig in praktijk. Dat is niet erg want school kan ook niet voorbereiden op wat je hier gaat doen. Het werk is ook niet voor iedereen weggelegd. Je kan een bepaalde methodiek leren op school, maar in praktijk ga je zien hoe je dit kunt toepassen. Dit zal niet altijd volgens de stappen beschreven staan, maar het zal wel helpend zijn om een goede draad te maken. Daar moet je je weg in zien te vinden. Wat werkt in de praktijk, wat kan ik gebruiken en wat is handig voor mij.” Ik kan dus besluiten dat D. niet zozeer de theorie toepast, maar eerder afgaat op haar intuïtie. Ze heeft haar de theorie eigen gemaakt te danken aan haar ervaring doorheen de jaren. Wel kan ik oordelen dat D. de weerstand negeert of niet benoemt. Dat is volgens de theorie een ongunstige reactie.

D. is van mening dat als ze de weerstand laat gebeuren, de tegenkantingen vanzelf weg zal gaan. Van daaruit zal zij stap voor stap verder werken. Dit werkt voor haar het beste. Ze denkt door de manier van werken en door het behandelen van die jongere dat de weerstand wegebt doordat de jongeren zien dat het resultaat oplevert.

❖ Motiverende gespreksvoering

D. geeft aan dat de methodiek die zij gebruikt, gebaseerd is op motiverende gespreksvoering. Dat betekent dat ze positief gedrag willen belonen en bekrachtigen. Met als gevolg dat het negatieve gedrag wordt genegeerd en niet zozeer afgestraft wordt. Alles wordt gedaan vanuit de mogelijkheden van een jongere en niet zozeer van onmogelijkheden. Vandaar uit gaat D. ook het gesprek aan. Hoe meer zij in de weerstand zitten, hoe meer D. de keerzijde van de medaille laat zien om het terug in de balans te zetten. Op het moment dat de jongeren zeggen dat ze helemaal niks kunnen en ook niks meer gaan doen, dan vindt D. iets door dat weer in balans te zetten. Ze zegt dan bijvoorbeeld: “Je kunt toch super mooi tekenen en je kunt goede rapteksten schrijven.” Gewoon iets zeggen wat dat in balans kan brengen. Op die manier past D. de motiverende gespreksvoering toe. Volgens de theorie is een motiverende gespreksvoering een methodiek om weerstand voor een groot deel te voorkomen. D. probeert de weerstand niet te vermijden, maar ze kan het wel beïnvloeden door het over een andere boeg te gooien. Op het moment dat de jongeren heel negatief zitten op 1 deel, geeft D. aan wat er positief is op de andere kant. De keerzijde van de medaille laten zien is de werkwijze van D.. Op die manier probeert ze een goede balans te vinden in de hoeveelheid weerstand. Doordat ze ook de weerstand laat gebeuren, treedt ze niet in discussie met de jongeren. Ook iets wat de theorie ons vertelt.

❖ Eigen sterktes en krachten

D. haar kracht zit in duidelijkheid. Ze is een heel aanwezig iemand, vooral non-verbaal. Ze geeft aan dat mensen altijd aan haar kunnen zien wat ze van bepaalde zaken vindt. Dat is dan ook haar sterkte omdat mensen weten wat ze aan haar hebben. Ze is heel duidelijk wat in bepaalde situaties. Dat maakt dat het voor sommigen confronterend is, maar het maakt haar ook voorspelbaar, weet D. mij te zeggen. Wanneer D. een cijfer moet plakken in hoe goed ze met weerstand kan omgaan, geeft ze haarzelf 7 op 10! Dit is te danken aan haar ervaring.

❖ Casus

D. behandelt een meisje met hechtingsproblematiek en oppositionele gedragsstoornis. Op het moment dat D. de oppositionele gedragsstoornis wilde behandelen en haar daarop aansprak, kwam de hechtingsproblematiek boven drijven. Dit zijn twee tegenpolen. Voor de hechtingsproblematiek moet D. laten zien dat ze er voor haar is en voor de gedragsstoornis moet D. juist alles heel duidelijk zeggen en kaderen. Iedere keer opnieuw kwam D. in conflict en dan heeft ze een balans gezocht die voor iedereen zo acceptabel mogelijk was. D. heeft gezorgd voor langere periodes van rust en stabiele emotie. D. heeft dat gedaan met vallen en opstaan. D. verwoordt dit op een mooie manier: "Het is net een doolhof, soms sla je een weg in en kan je door en soms loop je tegen de muur op en dan moet je draaien en een andere weg zoeken." Dat was bij haar ook zo. Dat ging het week goed en dan was het weer volledig weg. Dan ging ze volledig in de weerstand zitten door tegen de muur te bonken met haar hoofd, ze vloog je aan, ze maakte pennen scherp om te steken enzovoorts. D. wist dat deze zaken konden gebeuren. Als het rustig was, dan was het rustig en goed, maar in een halve seconde kon dat omslaan. Ze beseftte dat het heel moeilijk ging worden om bepaalde doelen te behalen. Het zal een meisje zijn dat altijd heel extreem van het ene naar het andere zal gaan. Zo zit ze nu eenmaal in elkaar. Nu hebben D. en haar collega's gezorgd voor grotere periodes waar ze niet in de weerstand zit. Dat is voor haar de winst en is haar gelukt.

❖ Tip voor een beginnend trajectbegeleider

"Houdt je vast aan de structuur en zie het als leidraad vanwaar je maatwerk kunt leveren. Iedere jongere is anders en heeft mogelijkheden. Het is aan jou om ze te vinden en ten volste te gebruiken op een positieve manier!"

3. Interview trajectbegeleidster M. Bogaert²¹

Trajectbegeleidster M. heeft Sociaal Pedagogisch Werk, Pabo en Pedagogiek (onderwijskunde) gestudeerd. M. was eerst werkzaam in het onderwijs, maar al snel merkte ze dat ze hier geen voldoening uit kon halen die ze nodig had. Toen zag ze een functie als pedagogisch medewerker open staan en dacht ze dat dit passend zou zijn omdat ze graag jongeren wilde helpen. Door een medische omstandigheden heeft ze een tijd gewerkt als trajectbegeleidster. Dit beviel haar heel erg goed. Toen de functie vrij kwam, heeft ze dadelijk gesolliciteerd. M. behandelt jongeren uit het Keerpunt en Icarus. Ook zij merkt dat jongeren uit het Keerpunt zich bij hun straf hebben neergelegd. Zij willen dan nog het beste ervan maken en aanvaarden sneller hulp. Bij Icarus is er meer weerstand omdat hun gesloten machtiging altijd maar kan verlengd worden tot hun 18^e. Dat zorgt voor onrust bij de jongeren.

❖ Definitie weerstand

Wanneer ik haar vroeg hoe zij het woordje weerstand zou definiëren, antwoordde ze dat ze het als iets negatiefs ziet, maar wil ombuigen naar iets positiefs. M. wil bij de jongeren de weerstand wegnemen en opbouwend te werk gaan. Ze wil jongeren het gevoel geven dat ze zelf invloed hebben op de keuzes die zij gaan maken voor de toekomst. Als ik deze reactie vergelijk met de theorie, kan ik zeggen dat deze het beste aansluit bij de theorie omdat het ook omschreven wordt als een negatief iets namelijk een manier waarop jongeren niet willen meewerken.

M. vindt weerstand wel heel bruikbaar. Bij weerstand komt vaak de boosheid van een jongere boven, de emoties komen vrij. En als de emoties vrijkomen, dan gebeurt er ook iets. "Het mooie is dat dan de scherpe kantjes van het gevoel van weerstand dan ook verdwijnen wanneer je gaat praten. De keer daarna wordt de weerstand nog minder en de volgende keer nog minder en langzaam verdwijnt die weerstand. De emoties worden minder waardoor ze rationeler naar de situatie gaan kijken", zei M.

❖ Functie

De functie van weerstand volgens M. is dat ze zelf opbouwend te werk kan gaan met de jongere. Elke jongere geeft zo een signaal en M. probeert dan de jongere duidelijk te maken dat ze zelf hun keuzes moeten maken voor de toekomst en dat zij er enkel bij helpt. Dit vertelt de theorie ook waar weerstand als signaal gezien wordt. Met dat signaal geeft de jongere in dit geval aan dat men hier onvrijwillig is en in eerste instantie geen hulp wil. De jongere vraagt op die manier om rekening te houden met zijn situatie en begrip te tonen.

---

²¹ BOGAERT. M. (Trajectbegeleidster), *Mondelinge mededeling*. Interview, 7 april 2014.

❖ Uitingsvormen

M. herkent de weerstand aan het verbale en het non-verbale. Jongeren gaan ofwel heel stil zijn ofwel heel hard gaan zeggen dat ze niet akkoord of tevreden zijn. Ook aan de bewegingen zie je dat er onrust komt. M. merkt dan dat de jongere niet meer op de stoel zit zoals hij in het begin van het gesprek zat. M. stelt dan vragen zoals: "Gaat het nog?", "Wil je een andere keer verder gaan met het gesprek?", "Heb je liever dat we erover stoppen?". Af en toe laat M. ook de weerstand zijn, maar dan merkt ze dat de jongeren harder gaan praten, schelden of onredelijk worden in hun uitspraak. Ook ziet M. dat er een verschil is tussen de meisjes en jongens. Meisjes zitten sneller hoger in emotie. Die kunnen ook minder snel hun emotie laten dalen. M. kan dan niet meer over dat onderwerp praten waarmee ze bezig was terwijl ze bij jongens het gevoel heeft dat ze iets kan parkeren en er later op terug kan komen. M. probeert dit bij meisjes ook, maar dat is veel moeilijker. Er is ook een verschil in tempo volgens M. Meisjes hebben het liever rustiger allemaal en dan komt de emotie ook vaker los. Bij jongens daarentegen kan M. meerdere dingen tegelijk doen.

Wanneer ik dit vergelijk met de theorie, kan ik besluiten dat M. vindt dat weerstand vooral verbaal als non-verbaal wordt geuit. Lichaamshouding is een belangrijke factor. Aangezien bij meisjes volgens M. de emoties moeilijk loskomen, spreekt men hier van vluchtgedrag. Ze hebben een afwachtende houding. Jongens kiezen voor het verbale en zijn rationeler. Hier spreekt men van vechtgedrag. Zowel jongens als meisjes zitten in de preweerstand in het begin, omdat ze terechtgekomen zijn in een gedwongen setting. Als ze dan niet akkoord zijn met hetgeen een trajectbegeleider zegt of de manier waarop deze de boodschap brengt, spreekt men van postweerstand.

❖ Omgaan met weerstand

M. haar reacties en omgaan met weerstand verschillen van situatie tot situatie en op welke manier de jongere weerstand vertoont. Als jongeren verbaal weerstand bieden tegen mij of als ik merk dat de emotie in het gesprek hoog kan oplopen en de weerstand ontstaat, dan bekijkt M. of het nog zin heeft om verder te praten met elkaar. Een ander optie is voor haar de weerstand wegnemen. Dit doet ze verbaal door te praten. M. probeert de situaties inzichtelijk te maken. M. haalt het positieve uit de verandering. Haar uitgangspunt is dat ze de weerstand altijd positief probeert te draaien of één van de voordelen te zien van datgene waartegen de weerstand zit. Op die manier haalt M. het negatieve eruit. Verder zoekt ze uit waar de weerstand vandaan komt. Indien de weerstand in de plaatsing zit dan besluit M. vaak het gesprek heel even te laten voor wat het is en later erop terug te komen. Zo kan de jongere in kwestie tot rust komen. Indien de weerstand tegen haarzelf is, dan houdt M. haar even op de achtergrond. Ze probeert dan wel contact te houden door te bellen en te vragen of de jongere al wilt praten. M. is van mening dat de jongeren ook mogen mopperen tegen haar.

Als ik M. vraag wat het met haar doet als de jongeren zo weerstand vertonen, antwoordt ze: “Als de weerstand niet naar mij is gericht, doet dat niet zo heel veel. Als die tegen mij gericht is, merk ik ook dat mijn hart sneller gaat slaan. Dan ben ik sneller geneigd om het weg te nemen. Dat zal ik dan ook proberen. Ik probeer dat één keer en dan nog een keer en dan geef ik ook heel duidelijk aan dat ik op die manier geen gesprek meer ga voeren. Ik ben dan heel rustig. Ik luister, ik ben redelijk en respectvol dus ik hoop dan dat de jongere dat ook kan zijn naar mij toe. Ik verwacht dat dan ook terug. Hoe je ook bent, we gaan elkaar niet uitschelden. Dan stop ik er ook mee.”

De beste manier om met weerstand om te gaan, is volgens M. eerst kijken waar de weerstand vandaan komt en vervolgens te bekijken of je hem weg kan halen of niet. dit doet ze dan door het gesprek even te parkeren en op een afstand contact te houden.

Vergelijking met theorie:

➔ Positieve intenties en gedragingen benadrukken

M. probeert het negatieve van de weerstand om te buigen naar het positieve. Ze benoemt dan de voordelen en het positieve aan verandering.

➔ Luisteren en accepteren

Dit is een basishouding en wordt uiteraard ook door M. toegepast, weliswaar op een onbewuste manier. Ze accepteert de weerstand omdat M. vindt dat de jongeren mogen mopperen. Ze vraagt dan of een ander moment geschikter is om te praten.

➔ Zoeken naar hulp- en steunbronnen.

Door ook over het sociale netwerk/context te praten, zorgt ervoor dat de weerstand langzaam wegebt. Dit past M. toe door middel van een ecogram te maken met de jongere. Ook betreft zij het hele systeem in het traject van de jongere.

➔ Participatie en betrokkenheid

De jongere staat voorop in het proces en de wil van de jongere is het voornaamste. Wanneer jongeren actief betrokken worden bij het veranderingsproces, vermindert de weerstand. Op die manier past M. ook deze theorie toe want zij vindt dat de jongeren zelf invloed hebben op de keuzes die ze maken.

➔ Probleemgericht denken

Deze past M. minder toe omdat de trajectbegeleiders naar de toekomst kijken en een traject uitstippelen samen met de jongere. Men kijkt dus niet zozeer naar het verleden, maar eerder naar de toekomst.

➔ Beginnen met kleine doeleinden

Dit wordt niet alleen toegepast door de trajectbegeleider, maar door het hele team. Ik kan dus moeilijk zeggen of M. dit toepast. De groepsleiders werken hier vooral mee door de jongeren kleine successen te laten behalen.

➔ Weerstand erkennen en verkennen

M. erkent de weerstand van de jongeren aan hun verbaal taalgebruik of non-verbale houding. Ze verkent die weerstand dan door haar af te vragen waar die vandaan komt. Vervolgens gaat ze daar dan mee aan de slag. Door de weerstand te herkennen, laat ze als trajectbegeleider zien dat ze de jongere respecteert en met hem rekening houdt.

❖ Motiverende gespreksvoering

De theorie motiverende gespreksvoering kent M. Naar haar inziens past ze deze theorie altijd toe. Ze is van het principe dat iedereen (zijzelf, ouders, BJZ en jongere zelf) die betrokken is, samen het traject van de jongere helpt uitstippelen. M. maakt ook de jongere gesprekspartner door hen erg mee te laten denken. M. verwerkt dit dan tot een trajectplan. Zo hebben de jongeren het gevoel dat ze invloed hebben. Dat betekent niet dat ze de keuze hebben om te doen wat ze willen, maar dat ik wel voorstel om bepaalde dingen wel of niet te doen. Daar mag de jongeren dan uit kiezen en dat geeft hen het gevoel dat ze ook iets te zeggen hebben. Op die manier past ze de theorie toe. Ze probeert de jongere te motiveren en benadrukt zowel de voordelen als het positieve.

MG is een theorie om weerstand te voorkomen of te vermijden. M. tast dit af bij het kennismakingsgesprek. Ze merkt dan of er weerstand is. Als jongeren weerstand hebben naar M. hoeven ze niet naar zichzelf te kijken en zich af te vragen waarom ze hier geplaatst zijn. Op die manier heeft M. bij elke jongere een andere aanpak. Bij de ene vliegt ze erin en bij de andere pakt ze bepaalde zaken met een strikje in. Op die manier rolt ze mee met de weerstand. Dit is dan ook een belangrijk onderdeel van de MG. Ouders spelen ook een belangrijke rol volgens haar. Als er ouders zijn die net zo hoog in de emotie zitten als de jongere, dan brengt M. de boodschap anders dan tegen ouders die vinden dat hun kind juist zit en ermee hebben leren leven. Op die manier probeert ze weerstand te vermijden door de boodschap zo juist mogelijk te brengen. M. zal dan ook nooit in discussie treden over weerstand. Dit is ook een uitgangspunt van de theorie en past M. toe.

❖ Eigen sterktes en krachten

“Ik zeg wat ik doe en ik doe wat ik zeg!” is haar grootste kracht. Jongeren vinden dit heel belangrijk. Haar rust en het omgaan met jongeren zijn haar sterkste troeven. Ook de gesprekstechniek zelfonthulling waar ze een stuk van haarzelf vertelt in de hoop dat de jongere opener zal zijn, is een kracht van M. Op die manier krijgt ze de jongeren vrij snel aan het praten. Soms is het niet eens relevante informatie die ze nodig heeft als trajectbegeleidster, maar die wel maakt dat M. iets kan opbouwen waardoor de jongeren toegeeflijker zijn naar haar. Zo beseffen de jongeren ook dat ze naast hulpverlener ook maar een mens is, geeft M. aan. Over hoe goed ze met weerstand omkan, geeft ze zichzelf een 7 op 10! Haar openheid, betrouwbaarheid en transparantie maken dat ze voor een 7 op 10 gaat.

❖ Casus

M. heeft een jongen gehad met autisme en ADHD uit Zuidwest Nederland uit de regio Randstad. Deze jongen zat voortdurend op kamer. Hij woonde in de bergen en wou absoluut niet op Icarus zijn. Hij vroeg zich ook af waarom ze hem hadden geplaatst. Toen heeft M. heel intensief met de mentor samengewerkt. Ze hebben heel veel gespreksvoering gedaan en inzichten gegeven in de beperkingen. Dat was hun kracht en zo is er een stukje medewerking gekomen van de jongere. M. is toen op zoek gegaan naar een vervolgplek gespecificeerd voor jongeren met autisme. De jongen in kwestie dacht dat hij dat niet had. Het stond wel op papier, maar hij had het niet volgens hem. M. probeerde samen met de gedragswetenschapper en mentor de jongen inzicht te geven in zijn situatie door hem vragen te stellen zoals: "Herken je dit wat je deed?", "hoe komt het dat dit gebeurt?", "Wat doet dit met je?", enzovoorts. Ze benoemden de voordelen van zijn autismespectrumstoornis en hadden hem duidelijk gemaakt dat er in de toekomst ook nog gunstige effecten hem te wachten stonden. Autisten kunnen goed werken in een structurele omgeving en dat is een positief iets. Op die manier gingen M. aan de slag met deze jongen. Dat heeft ertoe geleid, nadat hij een paar keer was weggelopen, dat hij is gaan beseffen dat hij op de juiste plek zat. Dat is dus gelukt en daar was M. enorm blij mee. Zo kreeg hij eindelijk de hulp die hij nodig had. M. zegt hierover het volgende: "Als een jongere later kan zeggen dat ik hem heb geholpen met een vervolgplek of school, dan ben ik daar heel blij mee. Als ik nog maar 1% in het hele traject iets kan betekenen, dan is dat winst. Alle kleine beetjes helpen. Het gaat vaak met ups en downs. Dan vallen ze weer en staan ze weer op. Maar als de downs kleiner worden, is dat heel goed. Dan gaat het ook beter en beter. Soms is dat ook wel heel moeilijk, maar als je het traject samen kan afsluiten en die jongere gaat naar een plek waar ik toekomst in zie, dan geeft dat een fijn gevoel!"

❖ Tip voor een beginnend trajectbegeleider

"Als beginnend trajectbegeleider kan weerstand nog wel eens een valkuil zijn. Je kunt verzuipen in het werk in verband met de hevigheid van het werk. Bied jezelf structuur!"

4. Conclusie

In mijn conclusie vergelijk ik in hoeverre deze drie trajectbegeleiders overeenkomen en/of verschillen in hun manier van omgaan met weerstand.

Allereerst ben ik gaan bekijken wat de trajectbegeleiders omschrijven als weerstand in de begeleiding. Wat me vooral opvalt, na het uitwerken en analyseren van de interviews, is dat al deze trajectbegeleiders weerstand niet zien als een probleem. Toen ik aan mijn eindwerk/onderzoek begon, zag ik weerstand als een probleem. Ik wilde aandacht geven aan het gevoel die de hulpverleners hadden bij weerstand. Echter sta ik nu vol verwondering dat geen enkele trajectbegeleider weerstand als een probleem ervaart, maar eerder als 'werkbaar', 'bruikbaar' en 'positief'. Alle drie geven ze aan dat weerstand geen negatief effect heeft, maar wel het feit dat je met weerstand aan de slag kan. Weerstand is vanzelfsprekend en volkomen normaal voor hen.

Vervolgens ben ik gaan kijken hoe de trajectbegeleiders met weerstand omgaan en welk gevoel ze erbij hebben. Nadien heb ik dit vergeleken met de theorie. Over het algemeen stel ik vast dat de weerstand erkend en geaccepteerd wordt en niet gezien wordt als een probleem. Trajectbegeleiders gaan elk op hun eigen manier bewust met weerstand om. Het grootste deel van de reacties en dus handelingen van de trajectbegeleiders kan ik onder brengen in de theorie. De eerste en de laatste trajectbegeleider proberen beide de weerstand weg te halen en vragen zich af waar de weerstand vandaan komt. Terwijl trajectbegeleider twee de weerstand laat gebeuren en er niet op ingaat.

Ik kan besluiten dat er sprake is van praktijktheorie. Elke trajectbegeleider heeft de theorie eigen gemaakt aan hun persoonlijkheid. Het woordje 'ervaring' kwam maar al te vaak terug doorheen de interviews, maar dit is niet alles. Allen hanteren onbewust de theorie die ze doorheen de jaren eigen hebben gemaakt. Zo kan ik spreken over praktijktheorie. Men heeft de theorie eigen gemaakt aan de persoonlijkheid en op die manier onbewust toegepast in de praktijk. Iedere trajectbegeleider heeft uiteraard een andere aanpak of stijl, daarom zijn wij allen uniek met een verschillende persoonlijkheid en stijl qua werken.

Ook kan ik besluiten dat de motiverende gespreksvoering van essentieel belang is binnen de onvrijwillige hulpverlening. Door deze toe te passen, voorkom je voor een stuk de weerstand. 'Positieve intenties en gedragingen benadrukken', 'de jongere op een positieve manier benaderen', 'voordelen benoemen', waren de antwoorden van vrijwel alle drie de trajectbegeleiders bij vragen over motiverende gespreksvoering. Ik merk wel dat motiverende gespreksvoering in de opgang is en dat er de komende periode meer aandacht aan moet geschonken worden. Een workshop of een presentatie over motiverende gespreksvoering zou dus altijd welkom zijn binnen SJSJ.

Ik kan dus concluderen dat er grote overeenstemming is tussen de theorie en de praktijk wat betreft het omgaan met weerstand in een onvrijwillige hulpverlening, maar ook dat er grote overeenstemming is tussen de trajectbegeleiders onderling.

DEEL 4: Kritische kijk

In dit deel geef ik mijn kritische kijk op de stageplaats en op het thema en onderzoek van het eindwerk. Ook geef ik mijn persoonlijke reflectie en visie op mijn eindwerk.

1. Op stagedienst

Bij aanvang van mijn stage had ik een vrij stereotiep beeld van de jongeren in Icarus. Omdat men mij voorheen al meermaals gewaarschuwd had voor bepaalde dingen, begon ik toch met een zekere angst aan mijn stage. Ik had niet zozeer last van vooroordelen, maar ik wist niet hoe de jongeren zouden reageren op mij als stagiaire. Ik was namelijk wel heel erg geboeid in de persoon achter de feiten. Ik merkte al snel op dat mijn stereotiep beeld van deze jongeren niet altijd overeenkwam met de realiteit. Over het algemeen werkten de jongeren actief mee en deden ze hun best om de begeleiding tot een goed einde te brengen. Het beeld dat jongeren niet zouden meewerken en alleen maar moeilijk zouden doen, moest ik dus al snel bijstellen. Naar mijn mening zien jongeren de trajectbegeleiders als iemand aan wie ze alles kunnen vragen. Alsook iemand die zo veel mogelijk zou willen doen voor hen. Uiteraard is er bij de jongeren weerstand naar de trajectbegeleider wanneer ze bijvoorbeeld niet akkoord zijn met een genomen beslissing wat betreft hun verlof of dergelijke. Deze houding duurt minder lang als ik voorheen dacht.

Trajectbegeleiders hebben geen beroepsgeheim in tegenstelling tot de gedragwetenschappers en therapeuten. Zij koppelen en rapporteren alles naar de belanghebbende. Iets wat niet altijd evident is omdat je toch een vertrouwensband met de jongere probeert op te bouwen.

Daarnaast heb ik vastgesteld dat de doelgroep binnen Icarus tot 18 jaar en als dat bijna nadert, kan er niet veel hulp gegeven worden vanuit Icarus. Enkel een stukje nazorg, maar dit is niet intensief. Dit vind ik jammer omdat veel jongeren zich na een tijdje beter en beter beginnen te voelen en mensen beginnen te vertrouwen. In het begin hebben de jongeren veel weerstand tegen een gesloten instelling en dus ook tegen de trajectbegeleiders. De trajectbegeleiders moeten op korte tijd een vertrouwensband opbouwen en dat is niet altijd even gemakkelijk.

Verder heb ik gemerkt dat een beslissing voor een gesloten machtiging door de rechter wordt uitgesproken op basis van indicatiebesluiten van gedragwetenschappers. Een rechter kan dus zomaar beslissen over een jongere. Wanneer je als trajectbegeleider een heel traject uitstippelt en de aanbeveling geeft aan de rechter om de gesloten machtiging te verlengen en dit dan niet gebeurt, voel je je machteloos als begeleider. Dit is meermaals voorgekomen doorheen mijn stage. De jongere komt hoegenaamd op straat terecht terwijl je als begeleider zo een mooi traject had uitstippeld.

2. Op het thema en het onderzoek van het eindwerk

Ik heb lang en veel gebrainstormd over mijn eindwerk. Ik vond dit niet gemakkelijk, maar na lang denkwerk en opzoekwerk ben ik tot de conclusie gekomen dat ik rond weerstand in de hulpverlening wilde werken. Weerstand is iets wat veel terugkomt in de onvrijwillige hulpverlening. Het is niet gemakkelijk om efficiënt te werken met jongeren die niet geholpen willen worden. Ik stelde me de vraag hoe de trajectbegeleiders hiermee omgaan en welk gevoel dit hen geeft. Ik vond het een interessant thema omdat iedere hulpverlener wel eens geconfronteerd wordt met weerstand. Ik was benieuwd of de theorie betreffende weerstand, omgezet werd in praktijk of dat het enkel bij theorie bleef.

Ik verkende het begrip weerstand in de hulpverlening. Hier was veel informatie over te vinden omdat weerstand ook een heel breed begrip is. Er bestaan allerhande theorieën over weerstand van de cliënten, maar ook over weerstand bij hulpverleners. Mijn eerste gedacht was om bij jongeren bevestigingen te doen over weerstand en dus te vertrekken van weerstand bij de jongeren. Al snel botste ik op tegenkanten omdat mijn stagementor wist te vertellen dat dit aangevraagd moest worden en wel eens een tijdje kon duren. Ik besloot dus om verder te gaan hoe de hulpverleners weerstand ervaren van jongeren.

Bij deze delen kwam ik steeds vaker de naam Egan en Jaspers tegen. Een aantal mensen deden mij ook de aanbeveling om deze te lezen. Ik kon me ook wel vinden in hun visie en besloot om met deze twee auteurs aan de slag te gaan. Na overleg met mijn stagementor kwam ook motiverende gespreksvoering vaak aan bod. Motiverende gespreksvoering is een theorie die weerstand doet voorkomen. Ook deze literatuur nam ik voor mijn rekening en verdiepte me erin.

Het praktisch gedeelte verliep veel minder vlot als het theoretisch gedeelte. Ik heb ruime tijd nagedacht hoe ik de theorie kon omzetten naar de praktijk. Ik zat in de knoop met wat ik nu werkelijk wilde onderzoeken. Mijn eindwerkbegeleider hielp mij vooruit en adviseerde mij hierin een stuk. Ik spitste mij toe op het deel voorkomen en omgaan met weerstand door de trajectbegeleiders. Ik vind persoonlijk dat dit vaak vergeten wordt hoe hulpverleners zich hierbij voelen. Het lijkt voor velen een evidentie dat zij hiermee om kunnen gaan. Na een gesprek met mijn eindwerkbegeleider besloot ik om diepte-interviews af te nemen bij enkele trajectbegeleiders binnen SJSJ. Ik koos enkel voor trajectbegeleiders omdat deze het dichtst aansluiten bij het maatschappelijk werkveld. Ik wilde hen op een positieve manier benaderen door hen te bevragen op hun sterktes en krachten. Ondanks de weerstand bij de jongeren blijven de trajectbegeleiders hun job met bezieling doen. Alsook blijven ze zich inzetten voor elke jongere. Dit vind ik persoonlijk mooi om te zien en viel me meteen op bij het begin van mijn stage.

Na het onderzoek viel me op dat iedere trajectbegeleider zijn eigen stijl heeft van omgaan met weerstand. Iedereen had wel gehoord van de theorie, maar het is vooral door de ervaring doorheen de jaren dat je het meeste leert. Zo past iedereen op zijn beurt onbewust de theorie wel toe. Ik kon dus de conclusie maken dat hier sprake is van praktijktheorie. Iedere trajectbegeleider hanteerde de theorie aan de hand van de praktijk. Eigen persoonlijkheid en intuïtie zijn zaken die ook een belangrijke rol spelen in het omgaan met weerstand. Tijdens de interviews kwam ook altijd heel duidelijk naar voor dat je een jongere positief moet benaderen. Vooral de manier waarop je dat doet, is heel belangrijk. Het was ook mooi om te horen dat iedere trajectbegeleider zijn baan met evenveel plezier doet ondanks de weerstand van de jongeren af en toe. Ze blijven allemaal hard voor de jongeren werken en zorgen dat het traject zo goed mogelijk slaagt.

Als toekomstig hulpverlener zal ik vroeg of laat zelf te maken krijgen met situaties waar cliënten weerstand vertonen. Correct omgaan met deze weerstand vraagt heel wat van een hulpverlener. Daarom ben ik blij dat ik dit eindwerk heb uitgewerkt. Het theoretische onderdeel hielp mij om een beter zicht te krijgen op wat weerstand juist is, welke soorten weerstand er zijn en hoe er op deze weerstand kan ingespeeld worden. Door het uitwerken van dit kader is mijn blik verruimd en zie ik in dat weerstand niet steeds als negatief bekeken moet worden. Het is immers een duidelijk signaal van de cliënt.

Daarnaast kan weerstand ook ontstaan bij de hulpverlener en hoeft dit niet steeds bij de cliënt te zijn. In het begin van een begeleiding vind ik het zeer cruciaal om met cliënten te werken aan een goede vertrouwensband. Door in het begin veel te luisteren naar cliënten, open te staan voor hun verhalen en door empathie te tonen, bouw je aan een relatie. Cliënten zullen zich op deze manier geleidelijk steeds meer open stellen. Hierdoor zal je als hulpverlener beter met hen aan de slag kunnen en zullen ze meer open staan voor wat een hulpverlener binnenbrengt. Hierbij is het ook belangrijk te geloven in de krachten van cliënten en moet je hun goede intenties benadrukken. Het is ook belangrijk om de cliënten te betrekken bij het veranderingsproces. Tevens wil ik cliënten aansporen om zelf suggesties te geven hoe zij tot verandering komen. Zo staan cliënten heel dicht bij hun veranderingsproces en zullen ze meer gemotiveerd zijn om eraan te werken.

3. Persoonlijke reflectie/visie

Ik kwam als stagiaire voor de eerste keer in contact met deze doelgroep. Voor aanvang van stage had men mij gewaarschuwd voor een aantal zaken. Er werd mij gezegd sterk in de schoenen te moeten staan, om te kunnen met agressie, om te kunnen met moeilijke jongeren, maar vooral om te kunnen met Nederlandse mensen. Deze zaken vond ik zeer beangstigend. Ik begon dan ook met een klein en bang hartje aan de stage. Deze doelgroep was ook allesbehalve gemakkelijk, maar ik zag er een uitdaging in. Ik werk heel graag met probleemjongeren. Ik wilde me vooral focussen op de persoon achter de feiten en zo min mogelijk bezig te zijn met welke feiten de jongeren zouden gepleegd hebben. Ik moet eerlijk toegeven dat ik hier minder moeite mee had dan verwacht. Deze stage is heel leerrijk geweest voor mij als persoon, maar ook als maatschappelijk assistente. Daarnaast heb ik een groei gekend in mijn proces als maatschappelijk assistente. Zo heb ik geleerd om meer stil te staan bij de jongere zelf en om vanuit henzelf te vertrekken. Daar ik in het begin bezig was met mijn verhaal en mijn voorbereidingen, heb ik geleerd om dit achterwege te laten en me op het niveau van de jongere te verplaatsen. Mijn mentor zei me altijd dat ik moest uitgaan van mijn eigen nieuwsgierigheid. De jongere het gevoel geven dat je nergens van af weet en vragen naar hun belevingen. Met spontaniteit in een gesprek bereik je meer dan verwacht.

Bij aanvang van mijn stage en eindwerk had ik het idee dat elke jongere hier weerstand zou tonen en met niets zou willen meewerken. Ook ging ik ervan uit dat weerstand enkel vanuit de jongeren zou komen, maar niets is minder waar. Ook de trajectbegeleider heeft een aandeel daarin. Door de manier waarop trajectbegeleiders communiceren, kan een jongere in de weerstand treden. Tijdens mijn stage moest ik al snel op de beslissing terugkomen dat geen enkele jongere wil meewerken met het traject. Weerstand is er in het begin altijd anders zouden ze hier niet zitten, maar tijdens het traject verdwijnt die weerstand langzaam. Dit is natuurlijk een langdurig proces tussen jongere en trajectbegeleider en vraagt wederzijds respect en vertrouwen. Als dat respect en vertrouwen er is, werken de jongeren over het algemeen goed mee. Ook omdat iedere trajectbegeleider werkt vanuit de wil en wens van de jongere. Deze moeten uiteraard wel haalbaar en realistisch zijn. Van daaruit stippelen ze een traject uit. Die weerstand komt terug wanneer het niet loopt zoals de jongere het effectief wil en het voor ogen heeft. Na het schrijven van mijn eindwerk zie ik weerstand als iets bruikbaar. De jongere wil namelijk iets zeggen, hij doet het alleen op een verkeerde manier. Op die manier verwoorden ze hun gedachten en gevoelens.

Door bewust bezig te zijn rond het omgaan met weerstand heb ik zelf veel bijgeleerd. Dit neem ik mee naar mijn toekomstige werkplaats. Ik heb ingezien dat weerstand een signaal of feedbackreactie is en dat weerstand niet altijd weggehaald moet worden. Ik heb gemerkt tijdens de interviews dat weerstand ook op een positieve manier behandeld kan worden en op een positieve manier kan bijdragen aan de begeleiding. Door je blijven in te zetten voor jongeren geef je hen het gevoel dat ze belangrijk zijn en dat je hen niet aan hun lot overlaat. Dat is ook wat iedere trajectbegeleider hier doet en dat vind ik mooi om te zien.

Als hulpverlener is het belangrijk verschillende strategieën in je achterhoofd te houden. Ik denk niet dat er één welbepaalde juiste strategie is. Het is vooral de houding van de hulpverlener, die open staat voor deze weerstand, die ervoor zorgt dat eraan gewerkt kan worden. Door weerstand te zien, te accepteren, te benoemen en door er actief mee aan de slag te gaan, zal deze geleidelijk verminderen. Ik heb zelf heel wat leidraden ontdekt in verband met omgaan met weerstand. Toch zal er in de literatuur nog veel meer te vinden zijn. Het is een kwestie van blijven zoeken wat werkt en wat werkt, doe je meer! Wat ik wel jammer vind, is dat er heel veel informatie te vinden is over weerstand bij cliënten, maar minder over weerstand bij jezelf als hulpverlener. Terwijl dit een hulpverleningsrelatie zeker niet ten goede komt. Het is belangrijk dat een hulpverlener zijn eigen weerstand erkent en er ook mee probeert om te gaan zodat het geen obstakel binnen de relatie moet zijn.

Ikzelf vind het nog altijd moeilijk om met weerstand om te gaan. Ook omdat je zoveel verschillende manieren van aanpakken hebt en voor iedereen anders is. Mij maakt het voor een stuk onzeker, maar ik mis ook nog de ervaring om hier op een gepaste manier mee om te gaan. Door de ervaring leer je hier mee omgaan met de theorie in het achterhoofd. Het is ook afhankelijk van situatie tot situatie. Ik denk dat iedereen naar een manier zoekt die past bij zijn of haar persoonlijkheid en die aansluit bij jou als persoon. Hier sluit de praktijktheorie weer aan waar iedereen de theorie eigen maakt aan zijn of haar persoonlijkheid. Je leert zoveel theorie die je later aan de praktijk gaat toetsen. Dit is dan voor iedereen persoonlijk de juiste manier om met weerstand om te gaan.

Wat ik gedurende deze stage nog heb geleerd, is dat je er als maatschappelijk werker nooit alleen voor staat. In SJSJ was er een heel team aanwezig dat elkaar steunt. Als toekomstig hulpverlener is dit iets wat mij geruststelt en nog meer motiveert. Ik vond het enorm boeiend om verschillende visies en hypothesen te horen over bepaalde jongeren.

Algemeen besluit

Elke hulpverlener zal in zijn loopbaan wel eens in contact komen met cliënten die weerstand vertonen. Door het schrijven van dit eindwerk heb ik ontdekt dat weerstand ontstaat in een relatie en dat het niet steeds gaat om weerstand tegen de hulpverlening. Weerstand ontstaat wanneer en verandering optreedt in het leven van de cliënten. Het is belangrijk dat cliënten een nieuw evenwicht vinden na een verandering.

Vanuit het theoretisch deel van mijn eindwerk kan ik stellen dat weerstand naast het aandeel van de cliënt, ook de hulpverlener een belangrijk aandeel heeft bij het tot stand komen van weerstand. Cliënten en hulpverleners gaan in interactie met elkaar en door deze interactie is er een wederzijdse beïnvloeding tussen beiden. Zowel hulpverleners als cliënten interpreteren het gedrag van de andere. Al snel bestempelt de hulpverlener het gedrag als weerstand van de cliënt, terwijl de cliënt reageert op de hulpverlener.

Door het maken van dit werk heb ik een positievere blik ontwikkeld omtrent weerstand. Weerstand wil immers niet meteen zeggen dat cliënten tegenwerken. Ze willen aangeven dat ze het ergens moeilijk mee hebben. Een cliënt wil door middel van het uiten van weerstand aangeven dat hij zich niet goed voelt of ergens niet mee akkoord is. In feite communiceren cliënten iets heel belangrijk met weerstand. Ik vind dat het niet als negatief mag bestempeld worden, maar hulpverleners kunnen met weerstand aan de slag gaan. Weerstand kan gezien worden als een signaal of feedback naar de hulpverlening toe. Belangrijk is, dat je als hulpverlener hier rekening mee houdt. Het tempo van de cliënt volgen is essentieel! Door te luisteren naar de cliënt en empathie te tonen, geef je aan hem te erkennen als persoon. De cliënt krijgt zo de kans om te ventileren en zijn verhaal te doen. Nadien zal hij meer openstaan voor indrukken die een hulpverlener wil meegeven.

Uit mijn praktijkgedeelte kan ik vaststellen dat iedere trajectbegeleider weerstand niet als een probleem ziet. Ze zien het eerder als een werkbaar instrument om van daaruit verder aan de slag te gaan. Ik vond het belangrijk om de trajectbegeleiders aan het woord te laten en te vertellen hoe zij met weerstand omgaan. Wat ik ook niet onbelangrijk vind, is het gevoel van de trajectbegeleiders te (h)erkennen. Ik kan me voorstellen dat men achteraf geen positief gevoel eraan overhoudt. Tijdens de interviews ben ik uitgegaan van de sterktes en krachten van de trajectbegeleiders. Ik kreeg enerzijds informatie hoe zij de weerstand interpreteren, op welke manier ze ermee omgaan en welk gevoel het hen geeft. Op basis van mijn interviews heb ik vastgesteld dat alle drie de trajectbegeleiders weerstand als iets bruikbaar ervaren en dat ze hier heel bewust mee omgaan tijdens de begeleiding. Daarnaast kan ik ook besluiten dat de theorie en praktijk wat betreft het omgaan met weerstand in grote lijnen is overeenkomen. Een ander element wat ik kon besluiten na de interviews is dat het hier duidelijk gaat om praktijktheorie. Ieder heeft zijn eigen stijl en aanpak ontwikkeld, maar wel met de theorie in het achterhoofd.

Naar mijn mening staat beter omgaan met weerstand niet altijd gelijk aan het verminderen of weghalen van weerstand. Op een goede manier omgaan met weerstand kan er wel voor zorgen dat de weerstand tijdens de begeleiding vermindert. Als de jongeren het gevoel krijgen dat je er als trajectbegeleider bent voor hen en hen het gevoel geeft dat ze belangrijk zijn, zal de weerstand tijdens de begeleiding verminderen. Maar ik ben ook van mening dat het in een onvrijwillige hulpverlening niet altijd mogelijk is om de weerstand te verminderen.

Mijn eindconclusie bestaat erin dat weerstand een werkbaar instrument is. Als hulpverleners weerstand zien als iets negatiefs of als een hindernis, gaan ze op een minder gepaste manier hiermee om. Hierdoor kan de weerstand vergroten waardoor de begeleiding in het gedrang komt. Wanneer je als hulpverlener weerstand als een positief iets ervaart en op een goede manier ermee omgaat, wordt weerstand heel bruikbaar in het werkveld.

Gedurende dit eindwerk heb ik getracht u meer inzicht te geven in het begrip 'weerstand'. Tevens hoop ik u enkele zinvolle leidraden te hebben meegegeven omtrent het omgaan met weerstand. Tijdens mijn stage heb ik heel wat ervaringen en indrukken opgedaan. Ik ben dan ook zeer tevreden met de keuze van mijn onderwerp en ik heb zeker het gevoel dat ik hiermee aan de slag kan gaan in het latere beroepsleven. Hopelijk heb ik u ervan kunnen overtuigen dat weerstand geen negatieve betekenis hoeft te hebben, maar dat het duidelijk een werkbaar instrument is!

Bibliografie

Boeken

EGAN, G., *Deskundig hulpverleners. Een model, methoden en vaardigheden*. Assen, Van Gorcum, 2004

MILLER, W.R., & Rollnick, S., *Motiverende gespreksvoering. Een methode om mensen voor te bereiden op verandering*. Gorinchem, Ekklesia, 2005

OTTEN, J., *motiverende gespreksvoering binnen justitiële jeugdhulpverlening. Veranderen doe jezelf*. Zutphen. Work-Wise Nederland. z.j.

Internet

BARTELINK, C., Wat werkt: Motiverende gespreksvoering?. *Internet*, februari 2013, p 1-4 (http://www.nji.nl/nl/%28311053%29-njidossierDownloads/Watwerkt_Motiverendegespreksvoering.pdf)

CALTHA, Jeugdzorg: hulpverlening en kindbescherming. *Internet*, 16 januari 2011, p 1 (<http://mens-en-samenleving.infonu.nl/ouder-en-gezin/66491-jeugdzorg-hulpverlening-en-kindbescherming.html>)

Stichting Jeugdzorg Sint Joseph. *Internet*, 2008 (<http://www.sjsj.nl/stichting/sjsj/missie-en-visie>)

Stichting Jeugdzorg Sint Joseph, Icarus. *Internet*, 2008 (<http://www.sjsj.nl/icarus/over-icarus>)

PEETERS, J., De onderstroom: Weerstand in de hulpverlening. *Internet*, 23 september 2008, p.1 (http://www.cszantwerpen.be/attachments/010_J%C3%BCrgen%20Peeters%20NBBM%2023%2009%2008.pdf)

Artikel

JASPERS, N., Omgaan met weerstand. Een communicatieve en interactionele kijk. *Impuls*, jg 26, nr.3, 1996, p. 103-113

Mondelinge bronnen

BOGAERT, M. (Trajectbegeleidster), *Mondelinge mededeling*. Interview, 7 april 2014.

DOLLS, L. (Trajectbegeleider), *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 7 maart 2014.

FLORE, M. (Trajectbegeleider), *Mondelinge mededeling*. Interview, 3 april 2014.

HEUNDERS, D. (Trajectbegeleidster), *Mondelinge mededeling*. Interview, 4 april 2014.

Niet gepubliceerde cursussen

Kwaliteitshandboek Icarus. Intranet SJSJ, Cadier en Keer, Icarus, 2009. (niet-gepubliceerde cursus)

Bijlagen

- Bijlage 1: brief + voorbereidende vragen voor interview aan trajectbegeleiders
- Bijlage 2: Uitgeschreven interview trajectbegeleider M. Flore
- Bijlage 3: Uitgeschreven interview trajectbegeleidster D. Heunders
- Bijlage 4: Uitgeschreven interview trajectbegeleidster M. Bogaert

BASISINFORMATIE EINDWERK

VOORNAAM: Celine

NAAM: Smellers

KLAS: 3 MAW groep C

DEPARTEMENT: PXL Social Work

ACADEMIEJAAR: 2013-2014

TREFWOORD: Weerstand

TITEL: 'Weerstand: een werkbaar instrument.'

Op welke manier ervaren hulpverleners weerstand?

SAMENVATTING:

Iedere maatschappelijk assistent krijgt weleens te maken met weerstand van cliënten tijdens de hulpverlening. Vooral in de onvrijwillige hulpverlening. Hier begin je namelijk al met een achterstand, want bijna iedereen die in de onvrijwillige hulpverlening terechtkomt, vertoont weerstand. Voor Stichting Jeugdzorg Sint Joseph (SJSJ) is dit niet anders. Vooral in de gesloten jeugdinstelling Icarus, tevens ook de afdeling waar ik stage heb gelopen. Daarom vond ik het als toekomstig maatschappelijk assistent interessant en leerrijk om meer te weten te komen over weerstand en hoe ik ermee kan omgaan.

Tracht je ook eens even voor te stellen wat de jongeren meemaken als ze ongevraagd in een gesloten instelling geduwd worden. Ze worden dagelijks geconfronteerd met het feit dat ze tegen hun zin moeten deelnemen aan de hulpverlening. Een trajectbegeleider van SJSJ komt hier vaak ongevraagd het leven van een jongere binnengestapt. Trajectbegeleiders willen de jongere op een zo efficiënte en effectieve manier helpen, maar de jongere moet er niets van weten. Dit kan leiden tot frustraties aan beide kanten. Echter, jongeren die terechtkomen in SJSJ zitten hier om zich te beschermen tegen zichzelf en de maatschappij. Via SJSJ wil men deze jongeren een nieuwe kans geven om zich opnieuw te kunnen integreren in de samenleving. De trajectbegeleider moet op één of andere manier de jongeren gemotiveerd krijgen om iets aan zijn problemen te doen. Ik hecht dan ook belang hoe deze trajectbegeleiders omgaan met die weerstand van de jongeren. Welk gevoel geeft hen dat? Wat zijn hun sterktes en krachten? Gebruiken ze een bepaalde theorie? Daarom is mijn centrale vraag doorheen mijn eindwerk 'op welke manier gaan de hulpverleners om met weerstand?'

Weerstand ontstaat wanneer er verandering optreedt in het leven van de cliënten. Het is belangrijk dat cliënten een nieuw evenwicht vinden na een verandering. Weerstand is de reactie van cliënten die zich op een of andere manier onder druk gezet voelen door de hulpverlener of de hulpverlening in het algemeen. Door het schrijven van dit eindwerk heb ik ontdekt dat het niet steeds gaat om weerstand tegen de hulpverlening. Voor cliënten is weerstand tonen de manier om te laten zien dat ze niet akkoord zijn met hulpverlening/hulpverlener. Zo vragen ze onrechtstreeks om rekening met hen te houden.

Een niet onbelangrijk stuk is dat hulpverleners ook weerstand kunnen vertonen in hun relatie met cliënten. Beiden zijn verantwoordelijk voor de weerstand door de onderlinge interactie. De cliënt zendt door middel van weerstand een boodschap uit waarop de hulpverleners vervolgens het gedrag interpreteren en bestempelen als weerstand. Ik kan ook besluiten dat de hulpverleners een grotere en vooral nog positievere impact kunnen hebben op de cliënten door gebruik te maken van motiverende gespreksvoering.

Het is mooi om te zien dat de trajectbegeleiders ondanks de weerstand toch de nodige resultaten halen en altijd even gemotiveerd hun werk blijven doen. Aan de hand van interviews met trajectbegeleiders kwam ik meer te weten over hoe zij weerstand zien en hoe ze ermee omgaan. Tevens trachtte ik hun gevoel achteraf te (h)erkennen. De antwoorden en reacties die de trajectbegeleiders me aanreikten, heb ik geanalyseerd en vergeleken met de theorie. Tijdens de interviews ben ik uitgegaan van de sterktes en krachten van de trajectbegeleiders. Op basis van mijn interviews heb ik vastgesteld dat alle drie de trajectbegeleiders weerstand als iets bruikbaar ervaren en dat ze hier heel bewust mee omgaan tijdens de begeleiding. Ik kan op basis van mijn interviews ook stellen dat trajectbegeleiders weerstand als een vanzelfsprekend iets zien. Meer nog, ze vinden het heel bruikbaar en zien het als een positief werkinstrument. Tevens heb ik gemerkt dat weerstand ook op een positieve manier behandeld kan worden en op een positieve manier kan bijdragen aan de begeleiding. Door je te blijven inzetten voor jongeren, geef je hen het gevoel dat ze belangrijk zijn en dat je hen niet aan hun lot overlaat.

Daarnaast kan ik ook besluiten dat de theorie en praktijk wat betreft het omgaan met weerstand in grote lijnen is overeenkomen. Een ander element wat ik kon vaststellen na de interviews, is dat ik duidelijk kan spreken van praktijktheorie. Elke trajectbegeleider wist me te vertellen dat ze al de theorieën eigen hebben gemaakt door het in de praktijk om te zetten. Ieder heeft zijn eigen stijl en aanpak ontwikkeld, maar steeds met de theorie in het achterhoofd. Het positieve aspect benaderen is voor de trajectbegeleiders een must. Dit zien zij ook als motiverende gespreksvoering. Ik kan SJSJ aanbevelen om zich nog extra te verdiepen in de motiverende gespreksvoering.

Door bewust bezig te zijn rond het omgaan met weerstand heb ik zelf veel bijgeleerd. Dit neem ik mee naar mijn toekomstige werkplaats. Ik heb ingezien dat weerstand een signaal of feedbackreactie is. Daarom heb ik ook gemerkt dat het niet altijd nodig is om die weerstand weg te nemen. Dit is geen vereiste om beter met weerstand om te gaan. Mijn beeld over weerstand is ook heel veranderd. Daar ik weerstand in het begin als probleem zag, bekijk ik het nu als een bruikbaar element in de hulpverlening.

Mijn eindconclusie bestaat erin dat weerstand een positief en werkbaar instrument is. Als hulpverleners weerstand zien als iets negatiefs of als een hindernis, gaan ze op een minder gepaste manier hiermee om. Hierdoor kan de weerstand vergroten waardoor de begeleiding in het gedrang komt. Wanneer je als hulpverlener weerstand als een positief iets ervaart en op een goede manier ermee omgaat, wordt weerstand heel bruikbaar in het werkveld.

Gedurende dit eindwerk heb ik getracht u meer inzicht te geven in het begrip 'weerstand'. Tevens hoop ik u enkele zinvolle leidraden te hebben meegegeven omtrent het omgaan met weerstand. Tijdens mijn stage heb ik heel wat ervaringen en indrukken opgedaan. Ik ben dan ook zeer tevreden met de keuze van mijn onderwerp en ik heb zeker het gevoel dat ik hiermee aan de slag kan gaan in het latere beroepsleven. Hopelijk heb ik u ervan kunnen overtuigen dat weerstand een signaal is naar de hulpverlener en geen negatieve betekenis hoeft te hebben, maar dat het duidelijk een werkbaar instrument is!